

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

Навчально-науковий інститут права та міжнародно-правових відносин

Кафедра історії та теорії держави і права

Кваліфікаційна робота бакалавра

На тему: **Наркотрафік і контрабанда наркотичних речовин:
історико - правові аспекти проблеми.**

Виконала: студентка групи ІСТ 22-1
спеціальність 032 «Історія та археологія»

Заблудська Дар'я

Керівник д. іст. наук, доцент Морозов О. В.

Рецензент: Ковальов В.Г.

кандидат наук з державного управління, доцент кафедри публічного
управління та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів

Дніпро – 2026

АНОТАЦІЯ

У дипломній роботі я дослідила історичні передумови виникнення та розвитку наркотрафіку, а також особливості контрабанди наркотичних речовин у сучасному світі. Проблема незаконного обігу наркотиків сьогодні є однією з найнебезпечніших загроз для міжнародної безпеки, оскільки вона тісно пов'язана з організованою злочинністю, корупцією, насильством та поширенням наркозалежності серед населення, особливо молоді. Саме тому тема боротьби з наркотрафіком залишається надзвичайно актуальною як для України, так і для всього світу.

У роботі я розглянула поняття наркотичних речовин та їх значення у різні історичні періоди — від давніх цивілізацій до сучасності. Особливу увагу приділено впливу воєн і політичних конфліктів на поширення наркотиків та формування міжнародних каналів наркотрафіку. Також мною було проаналізовано перші міжнародні правові ініціативи щодо контролю за обігом наркотичних речовин і роль міжнародних організацій у боротьбі з наркозлочинністю.

Окремий розділ присвячений митній справі як одному з основних інструментів протидії контрабанді наркотиків. Я дослідила історію виникнення контрабанди, особливості розвитку незаконного переміщення товарів через державні кордони та значення митних органів у боротьбі з наркотрафіком. Крім цього, у роботі проаналізовано основні способи транспортування і приховування наркотичних речовин, діяльність міжнародних злочинних угруповань та методи їх виявлення і розслідування.

Особливу увагу я приділила сучасним тенденціям розвитку наркоторгівлі в умовах цифрового середовища. У роботі розглянуто використання мережі Інтернет, мобільних месенджерів, TOR-браузерів, VPN-з'єднань та інших цифрових технологій для незаконного збуту наркотичних речовин. Також було досліджено проблему поширення наркозалежності серед молоді та способи протидії цьому явищу.

У результаті проведеного дослідження я дійшла висновку, що боротьба з наркотрафіком потребує комплексного підходу, який поєднує міжнародну співпрацю, удосконалення законодавства, ефективну діяльність митних і правоохоронних органів, а також профілактику наркозалежності серед населення.

Ключові слова: наркотрафік, контрабанда наркотичних речовин, наркотичні засоби, психотропні речовини, наркозлочинність, митна справа, міжнародна злочинність, незаконний обіг наркотиків, цифрові технології, наркозалежність.

ANNOTATION

In this diploma thesis, I researched the historical background of the emergence and development of drug trafficking, as well as the peculiarities of drug smuggling in the modern world. Today, illegal drug trafficking is one of the most dangerous threats to international security, as it is closely connected with organized crime, corruption, violence, and the spread of drug addiction among the population, especially young people. Therefore, the issue of combating drug trafficking remains extremely relevant both for Ukraine and for the international community.

The thesis examines the concept of narcotic substances and their role in different historical periods — from ancient civilizations to the present day. Particular attention is paid to the influence of wars and political conflicts on the spread of drugs and the formation of international drug trafficking networks. I also analyzed the first international legal initiatives aimed at controlling the circulation of narcotic substances and the role of international organizations in combating drug-related crime.

A separate section is devoted to customs affairs as one of the main instruments in combating drug smuggling. I researched the history of smuggling, the development of illegal cross-border transportation of goods, and the importance of

customs authorities in counteracting drug trafficking. In addition, the thesis analyzes the main methods of transportation and concealment of narcotic substances, the activities of international criminal groups, and the methods used to detect and investigate them.

Special attention is paid to modern trends in drug trafficking in the context of the digital environment. The thesis examines the use of the Internet, mobile messengers, TOR browsers, VPN connections, and other digital technologies for the illegal distribution of narcotic substances. I also studied the problem of drug addiction among young people and possible ways to counteract this phenomenon.

As a result of the research, I concluded that combating drug trafficking requires a comprehensive approach that combines international cooperation, improvement of legislation, effective work of customs and law enforcement authorities, and prevention of drug addiction among the population.

Key words: drug trafficking, drug smuggling, narcotic substances, psychotropic substances, drug-related crime, customs affairs, organized crime, illegal drug circulation, digital technologies, drug addiction.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
Розділ 1. Історичні передумови виникнення та розвитку наркотрафіку	12
1.1 Поняття наркотичних речовин та їх значення у різні історичні періоди	12
1.2. Перші міжнародні правові ініціативи щодо контролю обігу наркотичних речовин	25
1.3. Митна справа як інструмент боротьби з наркотрафіком	32
Розділ 2. Особливості та механізми контрабанди наркотичних речовин	38
2.1. Основні способи транспортування та приховування наркотичних речовин	38
2.2. Діяльність міжнародних злочинних угруповань у сфері наркотрафіку	43
2.3. Виявлення і розслідування міжнародних злочинних угруповань	50
Розділ 3. Правові механізми протидії наркотрафіку та контрабанді наркотичних речовин	58
3.1. Трансформація наркоторгівлі в умовах сучасних технологій та цифрового середовища	58
3.2. Контрабанда в Україні. Національне законодавство щодо протидії наркотрафіку	62
3.3. Сучасні проблеми та перспективи вдосконалення боротьби з контрабандою наркотиків і наркозалежністю	71
ВИСНОВОК	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	82

ВСТУП

У сучасному світі проблема незаконного обігу наркотичних речовин та їх контрабанди залишається однією з найбільш складних і небезпечних для суспільства. Наркотрафік поступово перетворився на масштабне міжнародне явище, яке пов'язане не лише з кримінальною діяльністю, а й із серйозними соціальними, економічними та правовими наслідками. Поширення наркотичних речовин негативно впливає на здоров'я населення, сприяє зростанню злочинності та створює додаткові виклики для правоохоронних органів і державних інституцій.

На мою думку, для повного розуміння цієї проблеми важливо розглядати її не лише з точки зору сучасності, але й у ширшому історичному контексті. Я вважаю, що наркотрафік як явище сформувався не раптово, а є результатом тривалих історичних процесів. У різні історичні періоди наркотичні речовини використовувалися у медичних, культурних або ритуальних цілях. Проте з розвитком міжнародної торгівлі, розширенням транспортних шляхів і поглибленням економічних зв'язків між країнами їх обіг почав набувати нових форм, що з часом призвело до виникнення нелегальних каналів транспортування наркотиків.

Я думаю, що саме історичний аналіз дозволяє краще зрозуміти, як і чому сформувалися сучасні маршрути наркотрафіку, а також які фактори сприяли поширенню цього явища у різні історичні періоди. Крім того, вивчення історичного досвіду боротьби з контрабандою наркотичних речовин дає можливість оцінити ефективність правових механізмів, що застосовувалися державами для протидії незаконному обігу наркотиків.

Актуальність дослідження: Проблема незаконного обігу наркотичних речовин та їх контрабанди є однією з найсерйозніших загроз для сучасного суспільства. Наркотрафік набув глобального характеру та став важливою складовою міжнародної організованої злочинності. Його поширення негативно впливає на соціальну, економічну та політичну стабільність держав,

сприяє зростанню рівня злочинності, розвитку тіньової економіки та становить значну небезпеку для здоров'я населення. Незаконний обіг наркотичних речовин також тісно пов'язаний із такими явищами, як корупція, діяльність транснаціональних злочинних угруповань та фінансування інших форм кримінальної діяльності.

Упродовж історичного розвитку людства наркотичні речовини використовувалися як у медичних, так і в ритуальних або побутових цілях. Проте з розвитком міжнародної торгівлі та глобалізаційних процесів їх обіг поступово перетворився на масштабну нелегальну діяльність. У XIX–XX століттях наркоторгівля набула міжнародного характеру, що зумовило необхідність формування правових механізмів її регулювання та контролю. Саме в цей період держави почали створювати перші міжнародні угоди та правові інструменти, спрямовані на обмеження виробництва, поширення та контрабанди наркотичних речовин.

Важливу роль у формуванні міжнародної системи протидії наркотрафіку відіграє діяльність Організація Об'єднаних Націй, яка розробляє міжнародні конвенції, програми співпраці та правові механізми боротьби з незаконним обігом наркотиків. Завдяки міжнародній взаємодії держав формується комплексна система контролю за обігом наркотичних речовин, що спрямована на обмеження їх незаконного виробництва, транспортування та розповсюдження.

Водночас, незважаючи на значні зусилля міжнародної спільноти, проблема наркотрафіку залишається надзвичайно актуальною. Постійна зміна маршрутів контрабанди, використання нових технологій та поява нових синтетичних наркотичних речовин створюють додаткові виклики для правоохоронних органів і міжнародних інституцій. У цих умовах особливо важливим є вивчення історичного досвіду боротьби з наркоторгівлею та аналіз розвитку правових механізмів протидії цьому явищу.

Таким чином, дослідження історико-правових аспектів наркотрафіку і контрабанди наркотичних речовин дозволяє глибше зрозуміти причини

виникнення та еволюції цього явища, простежити формування міжнародних і національних правових механізмів боротьби з ним, а також визначити основні тенденції та проблеми протидії незаконному обігу наркотиків у сучасному світі. Саме це зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Предмет дослідження: Предметом дослідження є історико-правові механізми виникнення, розвитку та регулювання наркотрафіку і контрабанди наркотичних речовин, що охоплюють як міжнародне законодавство, так і національні правові норми.

Об'єкт дослідження: Процес виникнення, поширення та протидії наркотрафіку і контрабанді наркотичних речовин у історичній та правовій перспективі.

Мета дослідження: Мета дослідження полягає в тому, щоб виявити історико-правові аспекти формування та розвитку наркотрафіку, проаналізувати ефективність заходів боротьби з контрабандою наркотичних речовин і визначити сучасні тенденції та проблеми протидії цьому явищу.

Історіографія дослідження:

У процесі написання кваліфікаційної роботи мною було здійснено комплексний аналіз наукової літератури та нормативно-правових актів, що дозволило сформулювати стійке теоретичне підґрунтя для дослідження історико-правових аспектів наркотрафіку та контрабанди наркотичних речовин. Стан наукової розробки обраної теми характеризується широким колом праць, які я класифікувала за кількома ключовими напрямками, що відображають різні грані досліджуваної проблеми.

Перший напрям охоплює праці, присвячені історичним передумовам виникнення нелегального обігу наркотичних речовин, еволюції торговельних шляхів та протекціоністській політиці держав у різні епохи. У цьому контексті вагоме значення для мого дослідження мали розвідки О. В. Лук'яненка [16], який детально проаналізував витоки світової торгівлі наркотиками та колоніальний досвід провідних європейських держав, зокрема Середньовічної Англії. Загальні аспекти всесвітньої історії та соціокультурні передумови

поширення наркотичних засобів від давнини до нових часів мною вивчалися за науковими працями Р. В. Гули та І. Г. Передерій [7].

Другий напрям наукової літератури становлять дослідження юридичної природи контрабанди як транснаціонального злочину, правових інструментів діяльності митних органів та історії розвитку митної справи. Базовим для моєї роботи у сфері вивчення митного контролю на вітчизняних теренах стало фундаментальне видання «Історія митної діяльності: Україна в європейському контексті» (2010) за редакцією В. В. Ченцова, К. М. Колесникова, О. В. Морозова, Д. В. Архірейського, О. О. Дячка, С. В. Шуляка [11]. Також історико-правові засади протидії порушенням митних правил та кваліфікації контрабандних дій досліджувалися мною із залученням праць О. Омельчука [23].

Третій напрям безпосередньо пов'язаний із кримінологічними характеристиками наркозлочинності, виявленням і розслідуванням діяльності міжнародних злочинних угруповань, а також трансформацією наркобізнесу в цифрову епоху. Тактичні та методичні аспекти протидії правопорушенням у цій сфері розглядалися крізь призму наукових доробок О. М. Бандурки [4], В. Ю. Шепітька [39], О. О. Толкаченка [36] та праць О. М. Брисковської і М. А. Григи [5]. Проблематику кримінальної відповідальності за незаконний обіг наркотичних засобів, питання легалізації та формування національної стратегії боротьби з цим явищем в Україні я детально вивчила завдяки фундаментальним працям А. А. Музики [19] та дослідженням Д. О. Штанька [40]. Міжнародно-правовий рівень, конвенційні механізми обмеження наркоторгівлі та феномен транснаціонального наркобізнесу проаналізовано за публікаціями В. Василевича та Є. Расюка [6], а також колективною монографією В. І. Булавіна, О. М. Глінкіна та О. О. Лавут [37]. Проблеми ресоціалізації та соціально-педагогічної взаємодії з наркозалежними особами досліджувалися із залученням праць Ю. І. Чернецької [38].

Окрему і надзвичайно важливу групу джерел мого дипломного дослідження становить джерельна база та офіційні статистичні матеріали, що

дозволили проаналізувати **показники динаміки наркозлочинності:**

Міжнародно-правові акти та збірники організацій: Мною було детально опрацьовано норми базових міжнародних документів, зокрема Єдиної конвенції про наркотичні засоби 1961 року [44] та Конвенції про психотропні речовини 1971 року [44], а також аналітичні матеріали Управління ООН з наркотиків та злочинності (UNODC) та Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол) [42].

Національне законодавство України: Нормативну основу дослідження склали Конституція України [43], Кримінальний та Митний кодекси України [45], а також базовий Закон України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів».

Для відображення реального стану контрабанди в Україні було використано офіційні статистичні дані Державної митної служби України [45] та МВС України [41].

Етапи роботи для виконання завдання:

Працюючи над цією темою, я планую послідовно пройти кілька основних етапів дослідження, які допоможуть більш широко розкрити проблему наркотрафіку та контрабанди наркотичних речовин у історико-правовому контексті.

1. Аналіз наукової літератури та історичних джерел.

Перш за все, я вважаю за необхідне проаналізувати наукову літературу та історичні джерела, які стосуються проблеми незаконного обігу наркотичних речовин. Це є фундаментом від якого я відштовхнусь у аналізі даної теми. Для цього я планую ознайомитися з посібниками, монографіями, науковими статтями, архівними документами та офіційно законодавчими актами щодо історії наркотрафіку і контрабанди.

2. Дослідження історичних передумов виникнення наркотрафіку.

Наступним етапом роботи, на мою думку, має стати дослідження історичних передумов виникнення наркотрафіку. Я думаю, що важливо розглянути, як саме змінювалося використання наркотичних речовин у різні історичні

періоди, а також які фактори сприяли появі нелегальних каналів їх транспортування між різними країнами.

3. Вивчення правових механізмів боротьби з наркотрафіком.

Крім того, я вважаю важливим проаналізувати розвиток правового регулювання у сфері боротьби з наркотрафіком. У цьому контексті я планую звернути увагу на міжнародні документи, конвенції та угоди, що регулюють обіг наркотиків так і на національне законодавство, що регулює обіг і передбачає відповідальність за їх незаконне переміщення через державні кордони. Аналіз національного законодавства щодо обігу та контрабанди наркотичних речовин, включно з історичними змінами в Україні.

4. Оцінка ефективності заходів протидії наркотрафіку.

Також необхідно оцінити ефективність заходів, які застосовувалися для протидії наркотрафіку в різні історичні періоди. Аналіз історичних кейсів та сучасної практики застосування законів. Виявлення слабких місць у системі контролю та протидії незаконному обігу наркотиків.

5. Систематизація результатів дослідження та формулювання висновків.

На завершальному етапі роботи я планую узагальнити отримані результати дослідження та сформулювати основні висновки. На мою думку це дозволить краще зрозуміти історико-правові особливості розвитку наркотрафіку і визначити основні проблеми, які залишаються актуальними до сьогодні.

Розділ 1. Історичні передумови виникнення та розвитку наркотрафіку

1.1 Поняття наркотичних речовин та їх значення у різні історичні періоди

Для розуміння сучасної проблеми наркотрафіку важливо звернути увагу на історичні передумови виникнення та обігу наркотичних речовин. Адже саме історичний розвиток суспільства, економічні процеси та міжнародні контакти сприяли формуванню тих механізмів поширення наркотиків, які існують і сьогодні. Якщо проаналізувати різні історичні періоди, можна побачити, що наркотичні речовини використовувалися людьми ще з давніх часів, однак їх незаконний обіг сформувався значно пізніше.

Перш за все слід дати визначення що ж таке наркотичні речовини та яка їх загроза. Отже, **наркотики** - це хімічні речовини рослинного чи синтетичного походження, що викликають зміну психічного стану людини, систематичне вживання яких формує залежність від них; наркотиками у широкому значенні є наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги і прекурсори, обіг яких регулюється законом [43]. Наркотик може створювати підняття настрою, чи надмірну сонливість, хворобливу, незвичайну веселість — ейфорію, а іноді й порушення свідомості. У патологічних випадках цей стан може бути цілком нереалістичним, викликати манію величі та невразливості.

Класифікація наркотичних речовин

До наркотичних препаратів відносяться:

Найнебезпечніші: героїн, морфій, опіум і інші наркотики; амфетаміни типу метедрина та метамфетаміна, що вводяться як ін'єкція, кодеїн;

Менш небезпечні наркотики: стимулятори амфетамінового типу: бензедрин і барбітурати;

Найменш небезпечні: канабіс, препарати амфетамінового типу пониженої активності, ЛСД.

Списки міжнародних договорів щодо контролю за наркотиками були складені з метою класифікації застосовних на міжнародному рівні заходів контролю, які забезпечують наявність певних речовин для використання в медичних та наукових цілях, не допускаючи при цьому їх витік у незаконні канали.

У конвенції про наркотичні засоби 1961 року з поправками, внесеними до неї згідно з Протоколом 1972 року, основні наркотичні засоби та препарати на них основі розподілені за чотирма списками в залежності від їх здатності викликати залежність і ставати предметом зловживання, а також від їхньої терапевтичної корисності .

Єдина конвенція про наркотичні засоби 1961 року:

- СПИСОК I

Речовини, які мають високий потенціал викликати звикання та стати предметом зловживання або можуть бути перетворені на речовини, що мають подібний потенціал (наприклад, канабіс, героїн, метадон, опій);

- СПИСОК II

Речовини, що мають менший потенціал викликати звикання та стати предметом зловживання, ніж речовини зі Списку I (наприклад, кодеїн та його похідні);

- СПИСОК III

Препарати, що містять наркотичні засоби, які призначені для використання в медицині і ймовірність зловживання якими невелика (наприклад, препарати кодеїну, дигідрокодеїну, пропріаму);

- СПИСОК IV

Деякі наркотики, включені до Списку I, які мають високий потенціал викликати звикання та ставати предметом зловживання і рідко використовуються у медичній практиці (наприклад, героїн).

У Конвенції про психотропні речовини 1971 року заходи контролю розподілені по чотирьох списках залежно від співвідношення терапевтичної користі речовин та їхньої небезпеки для здоров'я населення.

Конвенція про психотропні речовини 1971 року:

- СПИСОК I

Речовини, що створюють високий ризик зловживання, які становлять особливо серйозну загрозу для здоров'я населення та мають дуже незначну терапевтичну цінність або не мають її взагалі (наприклад, ЛСД, МДМА [екстазі], мескалін);

- СПИСОК II

Речовини, що створюють певний ризик зловживання, які становлять серйозну загрозу для здоров'я населення та мають низьку або помірну терапевтичну цінність (наприклад, амфетамін та стимулятори амфетамінового ряду);

- СПИСОК III

Речовини, що створюють певний ризик зловживання, які становлять серйозну загрозу для здоров'я населення та мають помірну або високу терапевтичну цінність (наприклад, барбітурати, включаючи амобарбітал, бупренорфін);

- СПИСОК IV

Речовини, що створюють певний ризик зловживання, які становлять незначну загрозу для здоров'я населення та мають високу терапевтичну цінність (наприклад, транквілізатори, анальгетики, засоби для наркозу, включаючи аллобарбітал, діазепам).

Класифікувати наркотичні речовини можна і за способом традиційного введення. Особливо поширеними стали ін'єкційне введення у судини та

куріння.

- Куріння: тютюн, канабіс, крек тощо;
- Ін'єкції (у вени чи м'язи): опіати, ефедрин, амфітамін тощо;
- Ковтання: барбітурати, транквілізатори тощо;
- Випивання: алкоголь, метадон тощо;
- Вдихання: леткі засоби, кокаїн тощо;
- Жування: опіати, беладона тощо.

Також розрізняють за способом виготовлення: на фармацевтичних підприємствах; у побутових умовах – з використанням певних знань у галузі хімії та фармакології і спеціальних знань та обладнання [26, с. 18].

Розвиток наркотрафіку у різні часи

Стародавні часи:

У найдавніші історичні епохи наркотичні речовини здебільшого використовувалися в медичних, релігійних або ритуальних цілях. Наприклад, у багатьох стародавніх цивілізаціях були відомі властивості опію, конопель та деяких інших рослин, які мали психоактивний вплив на організм людини. Наркотичні речовини споживались населенням різних культур для зняття болю, зміни свідомості, відновлення сил, а також під час релігійних обрядів. Психоактивні рослини з давніх часів були тісно пов'язані зі священними обрядами, традиціями та повсякденним життям різних народів, супроводжуючи людину від народження до смерті. Однією з найдавніших рослин із психоактивними властивостями вважається мак снодійний із родини макових, який ще в давнину використовувався як лікарська рослина.

Археологічні знахідки макового насіння та коробочок поблизу Боденського озера у Північній Європі дали підстави історикам припускати, що вирощування маку могло існувати ще в період пізнього Бронзового віку.

Найдавніші сліди цієї рослини були виявлені на території сучасної Швейцарії у залишках пальових поселень.

Саме мак вважається першою відомою в історії рослиною з психоактивними властивостями. Відомо, що ще близько п'яти тисяч років тому його використовували шумери, які проживали на території Нижньої Месопотамії — у межах сучасного Іраку. Під час археологічних розкопок у шумерському місті Ніппур були знайдені глиняні таблички з описами способів приготування та використання опіуму. Шумери називали його «гіль», що у перекладі означає «радість» [38, с. 70].

Приблизно у 2700 році до н.е. в Китаї вже використовували коноплі, зокрема у вигляді настою, схожого на чай. Імператор Шен Нун рекомендував застосовувати цю рослину як лікувальний засіб від подагри, кашлю, розсіяності та розладів травлення. Такі речовини застосовувалися як знеболювальні засоби або використовувалися під час релігійних обрядів. На цьому етапі їх використання не вважалося незаконним, оскільки не існувало чіткої системи державного контролю за обігом подібних речовин [38, с. 71].

Існує припущення, що люди вперше відкрили одурманюючі та снодійні властивості маку чи конопель випадково, вдихаючи дим під час спалювання цих рослин. Давньогрецький історик Геродот, описуючи життя скіфського племені масагетів, яке проживало на північному узбережжі Каспійського моря, зазначав, що вони сідали навколо вогнища, кидали у полум'я плоди певних рослин і, вдихаючи їх дим, приходили у стан сп'яніння.

Мак також посідав важливе місце у міфології Стародавньої Греції, де вважався символом забуття болю, страждань і спокою. Давні греки вірили, що квітка маку виникла зі сліз богині Венери після смерті Адоніса. Через це мак став одним із головних атрибутів бога сну Гіпноса та його брата — бога смерті Танатоса. Гіпноса зазвичай зображували у вигляді юнака з маковими головками в руках або з вінком із маку на голові. Танатоса також уявляли

юнаком, але з чорними крилами та в темному одязі. Макові гірлянди були символом нічного спокою і часто пов'язувалися з богинею ночі та богом сновидінь Морфеєм. Давні римляни навіть вважали, що Морфей може навіювати людині сон або приємні сни лише дотиком макової квітки.

За свідченнями істориків Іудеї, згадки про маковий сік можна знайти навіть у Біблії. У деяких уривках Старого Завіту зустрічається слово, яке в перекладі з давньоєврейської мови означає «голова» та, ймовірно, стосується саме макової голівки. Також у Талмуді — збірці релігійних, етичних і правових текстів, що формувалися приблизно у IV–V століттях до н.е., — містяться згадки про опіум. Для його позначення використовувалося слово грецького походження «*orhion*», що пов'язують із поняттям «*orium*».

Водночас у стародавньому світі існувала не лише опійна залежність. Люди використовували й інші рослини та речовини, здатні викликати стан сп'яніння чи одурманення. До нашого часу дійшов цікавий історичний документ, у якому римський воєначальник Пліній, комендант фортеці Тріірум (територія сучасного міста Трір у Німеччині), скаржився до Риму на поведінку своїх солдатів. За його словами, військові збирали на прирейнських пагорбах полин («абсинтум»), варили його у котлах, а потім вживали отриманий напій, через що впадали у стан сильного сп'яніння. **Абсинтум** — так називали виварку з гіркого полину, яку пили римські солдати для зняття напруги. Саме тому Пліній просив організувати регулярне постачання вина з Італії, вважаючи це способом боротьби з подібним явищем.

Середньовіччя:

У ранньому середньовіччі, під час арабських завоювань, опійний мак поширився далі на схід, оскільки опіум частково використовувався як заміник забороненого в ісламі вина. Опіум також мав іншу корисну властивість — здатність пригнічувати відчуття голоду, що виявилось дуже

зручним для мусульман. Це було важливо для тих, хто важко переносив суворі обмеження під час місячного посту, відомого як Рамадан.

З розвитком торгівлі та міжнародних контактів ситуація почала поступово змінюватися. Особливо це стало помітно у період середньовіччя, коли розширення торговельних шляхів сприяло активнішому поширенню різних товарів, у тому числі й наркотичних речовин. Через торгові маршрути такі речовини потрапляли до різних регіонів світу. На той час ще не існувало чітких заборон, проте поступово почали з'являтися перші спроби контролювати їх використання.

У Європейській цивілізації наркотики з'являлися під час контактів між далекими культурами, завдяки торгівлі і війнам. У середньовічній Європі макова рослина також не була забута. Наприклад, Карл Великий у своїх постановах наказував, щоб мак обов'язково вирощували в кожному селянському саду, а під час сплати податків від кожного двору мала вручатися незначна кількість насіння маку — чотири зернини.

Наприклад, в результаті хрестових походів і подорожей Марко Поло (італійський купець і мандрівник, 15.08.1254 – 08.01.1324 рр.) на Схід, у Європі з'явилися опіум і гашиш, завдяки подорожам європейців до Південної Америки – з'явився кокаїн. **Кокаїн** – це отруйна речовина, яку добувають із листя коки й використовують як місцевий знеболювальний або наркотичний засіб [41]. Завдяки подорожам до Центральної Америки з'явилися галюциногени [11, с. 70].

У 1560 році францисканський чернець Бернандіно де Сагатун, який тривалий час служив місіонером у Новому Світі, опублікував у Європі масштабну працю «Загальна історія Нової Іспанії». У цьому творі він, зокрема, описав звичаї мексиканських індіанців, серед яких було вживання кактуса пейотль або його настоянки для досягнення зміненого стану свідомості. За його словами, це сп'яніння зазвичай триває два чи три дні й проходить

природним шляхом. Чернець також зазначає, що ця рослина підтримує людей, додає їм сили в бою, позбавляє страху, голоду та спраги. Культ пейотля та інших галюциногенних рослин, таких як гриби, виник у доколумбовій Америці ще в давнину. У багатьох частинах Центральної Америки досі знаходять кам'яні статуї у формі грибів — скульптури людей заввишки до одного метра. Згідно з одним із стародавніх переказів, у ті далекі часи кілька індіанських племен об'єдналися проти своїх войовничих і жорстоких сусідів. Однак в останній битві бунтівники зазнали поразки. Переможці, переслідуючи тих, хто вижив, загнали їх у спекотну й безводну пустелю, де приречені індіанці мали б загинути від спраги. Та дорогою їм вдалося знайти соковиті кактуси. У їхніх товстих м'ясистих стеблах містилася не лише вода — рослина дарувала їм щось більше, дозволяючи перетнути пустелю й навіть почути голос Божества.

Новий час:

На мою думку, важливим етапом у формуванні незаконного обігу наркотичних речовин став період нового часу. Саме в цей час відбулося значне зростання міжнародної торгівлі, а деякі наркотичні речовини стали об'єктом комерційної діяльності.

Традиція вживання наркотичних речовин у Європі має давнє коріння. В історичних записах Британського адміралтейства, наприклад, містяться цікаві свідчення про те, як адмірал Нельсон висловлював стурбованість тим, що його матроси курили корабельні канати, виготовлені з конопель. Приблизно в той самий період, на початку XIX століття, солдати експедиційного корпусу Наполеона, який здійснював похід до Єгипту, познайомилися з гашишем. Натуралісти, які супроводжували армію Наполеона, писали про те, що значна кількість місцевих чоловіків страждала від незрозумілого «душевного паралічу», який вони пов'язували з вживанням гашишу. Це викликало занепокоєння самого Наполеона, який спробував заборонити своїм солдатам використовувати цю речовину. Тим часом у розвинених європейських країнах із кінця XVIII та на початку XIX століття почало активно поширюватися

споживання різноманітних «колоніальних» товарів.

Особливого поширення контрабанда набрала в процесі промислового розвитку. Так, при переході більшості країн Європи до індустріальної економіки різко зросла конкуренція між основними країнами-виробниками, зокрема, між Францією, Англією, Німеччиною, Австрією, Голландією, пізніше США, Італією, Іспанією. В цих умовах країни почали проводити жорстку протекціоністську політику з метою захисту національного капіталу і національного виробника. З цього приводу О.В. Лук'яненко у своєму дослідженні зазначає: «Прикладом може служити Середньовічна Англія.

Підприємливі англійці швидко зрозуміли надзвичайну вигоду, яку можна отримати від торгівлі наркотиками, зокрема опіумом. Якщо раніше головними центрами світового постачання та поширення опіуму традиційно були Туреччина та частково Аравія, то невдовзі енергійні англійці перехопили ініціативу у "сонних" східних деспотій. Вони сконцентрували у своїх руках левову частку прибутків від світової торгівлі наркотиками. Наприкінці XVIII століття британці на території своїх колоніальних володінь в Індії почали створювати масштабні макові плантації, що дозволило їм виробляти значні обсяги опіуму для експорту до сусідніх мусульманських країн, а особливо до Китаю.

Так, у XVIII столітті споживання кави в Англії зросло з 2 до 120 мільйонів фунтів на рік. Однак поряд із кавою, тютюном, чаєм, какао, каучуком, спеціями та іншими цінними продуктами, які задовольняли нові потреби європейського суспільства, у Старий Світ також почали активно проникати гашиш і опіум [16, с. 88].

Новітній час:

У новітній історичний період роль наркотичних речовин зазнала істотних змін. У той час як у далекому минулому їх використовували переважно в ритуальних або медичних цілях, у XIX–XX століттях вони набули значного впливу на політичні, економічні та військові процеси. Саме тоді започатковується масове виробництво наркотичних засобів, активізується

міжнародна торгівля ними, а також формуються перші великі центри незаконного обігу наркотиків.

На мою думку, особливу роль у поширенні наркотичних речовин відіграли війни. Воєнні конфлікти не лише збільшували попит на наркотичні препарати, а й сприяли розвитку їх виробництва, транспортування та нелегального обігу. Під час воєн наркотики використовувалися як засоби для знеболення, зменшення втоми, підтримання фізичної активності солдатів та психологічного впливу на військових.

У XIX столітті значним явищем в історії наркотичних речовин стали **Опіумні війни** між Великою Британією та Китаєм у середині XIX століття (1840–1842 роки та 1856–1860 роки), що виникли на тлі торговельних і економічних суперечностей. Основними причинами стали прагнення британців отримати доступ до закритого китайського ринку та подолати дискримінацію європейських торговців. Європейці розпочали свою торговельну діяльність у Китаї ще на початку XVI століття. Іспанці створили свої факторії в місті Нінгбо, португальці закріпилися в Макао у 1522 році, а французи відкрили торговельне представництво в Кантоні у 1662 році. Крім комерції, вони також провадили активну місіонерську діяльність, що привела до поширення християнства серед місцевого населення. Утім, намагаючись зберегти свої культурні традиції, китайський уряд у 1757 році обмежив зовнішню торгівлю. Європейцям дозволили вести комерцію лише через порти Макао та Кантон, причому всі операції мали здійснюватися виключно через китайське торгове товариство Гонг, яке діяло під суворим контролем держави. Такий підхід обмежував свободу торгівлі, породжував монополію й не допускав конкуренції. Активний розвиток промисловості у Великій Британії вимагав розширення ринків збуту всередині й за межами Європи. Густонаселений Китай виглядав як перспективний ринок, до того ж він був основним постачальником чаю, споживання якого стає надзвичайно популярним серед британців. Важливий інтерес Великої Британії стосувався контрабандної торгівлі опіумом, який доставляли з Індії. Постачання

здійснювалося через порти Калькутти та Бомбея, а для транспортування використовували спеціальні швидкохідні та озброєні кораблі, відомі як "опіумні кліпери". Зрештою, напруженість між країнами переросла у відкритий військовий конфлікт. Ці війни мали довгострокові наслідки як для Китаю, так і для міжнародної торгівлі у цілому [39, с. 184].

Під час Першої світової війни наркотичні речовини широко застосовували у військовій медицині. Найпоширенішими серед них були морфін і кокаїн, що слугували для знеболення поранених солдатів. Морфін вважався одним із найефективніших засобів для полегшення болю, особливо під час складних хірургічних втручань у польових умовах. Однак масове використання таких препаратів призвело до значного зростання кількості ветеранів війни, які зіштовхнулися з наркотичною залежністю.

Морфін був виділений німецьким фармакологом Ф. Сертюрнером з опіуму в 1804 р. Він дав морфіну його назву за іменем бога сновидінь у грецькій міфології — Морфея (Klockgether-Radke, 2002). Трохи пізніше, 1832 р., французький хімік П.Ж. Робіке отримав кодеїн напівсинтетичним шляхом — метилюванням морфіну. 1848 р. німецький хімік Г. Мерк виділив із опіуму папаверин.

Особливо широке використання морфіну почалося після винаходу у 1853 р. незалежно один від одного французьким хірургом Ш.-Г. Правасом та шотландським лікарем О. Вудом ін'єкційного шприца. Внутрішньовенне вживання морфію вело до ще більш швидкої та сильної наркозалежності, ніж куріння опіуму. Цьому процесу сприяла також і практика вільного доступу до цього типу алкалоїду. У США морфін продавався в будь-якій аптеці без рецепта, коштував дешевше за алкоголь, і його вживання не вважалося злом. Для населених протестантами сільських районів США, де позиції борців зі спиртним були найсильнішими, опіати для населення стали своєрідною розрадою [15, с. 137-138].

У міжвоєнний період багато країн почали активно розробляти синтетичні стимулятори, спрямовані на підвищення витривалості людини.

Серед таких речовин особливої популярності набули амфетаміни. Їх застосовували для боротьби зі втомою, сонливістю та психологічним виснаженням. У цей час наркотичні засоби поступово перестали сприйматися виключно як медичні препарати і почали розглядатися як інструменти для впливу на фізичний і психічний стан людини.

Під час Другої світової війни значення наркотичних речовин у військовій сфері суттєво зросло. Відомо, що армії різних країн активно використовували стимулятори для підтримання боєздатності своїх солдатів. Зокрема, у Німеччині широкого застосування набув препарат «Первітин», що містив метамфетамін. Він призначався військовим для зняття втоми, поліпшення концентрації та можливості тривалий час залишатися без сну. Подібні засоби також використовувалися у збройних силах Великої Британії, США та Японії.

На мою думку, саме Друга світова війна яскраво продемонструвала небезпеку використання наркотичних речовин у військових цілях. Хоча ці стимулятори тимчасово підвищували працездатність військових, їх застосування нерідко призводило до серйозних наслідків: психічних розладів, агресії, залежності та значного погіршення здоров'я.

Після завершення Другої світової війни проблема наркотиків не тільки не зникла, але й поступово набула глобального масштабу. У період «холодної війни» певні регіони світу, особливо території військових конфліктів у Південно-Східній Азії та на Близькому Сході, перетворилися на ключові центри виробництва наркотиків. Яскравим прикладом є війна у В'єтнамі, під час якої американські військові широко застосовували стимулятори для підтримання фізичної витривалості. У той же час серед солдатів поширився героїн, наслідки чого стали серйозною соціальною проблемою для США після закінчення бойових дій.

Воєнні конфлікти другої половини XX століття значною мірою сприяли розвитку міжнародного наркотрафіку. У багатьох регіонах із нестабільною

політичною ситуацією незаконне виробництво наркотиків стало одним із основних джерел фінансування збройних угруповань. Наприклад, в Афганістані виробництво опіуму довгі роки забезпечувало матеріальну підтримку воєнізованих структур. Унаслідок цього наркотрафік поступово інтегрувався в систему міжнародної організованої злочинності.

На мою думку, у сучасному світі війни та політичні конфлікти продовжують створювати сприятливий ґрунт для поширення наркотичних речовин. Зниження державного контролю в зонах бойових дій дає можливість активізувати контрабанду і діяльність злочинних угруповань. Тому сьогодні наркотики є не лише медичною чи соціальною проблемою, а й одним із ключових викликів міжнародній безпеці.

1.2. Перші міжнародні правові ініціативи щодо контролю обігу наркотичних речовин

Людина завжди шукала засоби, щоб отримати задоволення, полегшити страждання, або іншим засобом сховатися від тяжкої дійсності шляхом застосування різноманітних одурманюючих речовин. Все різноманіття наркотиків існує одвіку, і наш час рівень високих технологій не вніс нічого принципово нового в явище наркоманії.

Так, у країнах Індокитаю діяли традиції споживання листів каннабиса; у Південній Америці індіанці жували листя коки; у Південно-Східній Азії було поширене вживання різноманітних опіатів (опіум-сирець, гашиш і деякі інші). Такого роду немедикаментозне споживання наркотичних речовин було обмежене і пояснювалось в основному національними і релігійними традиціями. Але вже тоді цивілізовані громадяни почали розуміти глобальну загрозу людству від наркоманії. На початку минулого століття було прийняте рішення покласти на міжнародну організацію Лігу Націй контроль за міжнародним співробітництвом в області боротьби з поширенням наркотиків [48].

На мою думку, важливим етапом у формуванні системи протидії незаконному обігу наркотичних речовин стало виникнення перших міжнародних правових ініціатив, спрямованих на контроль їх виробництва, поширення та використання. До початку XX століття проблема наркотичних речовин уже почала набувати глобального характеру. Активний розвиток міжнародної торгівлі та зростання попиту на наркотики призвели до того, що їх обіг почав виходити за межі окремих держав. Саме це, на мою думку, змусило міжнародну спільноту звернути увагу на необхідність спільних дій у цій сфері.

Однією з головних причин формування міжнародних правових механізмів стала проблема поширення опію. У XIX столітті торгівля опієм

набула значних масштабів, особливо у країнах Азії. Значна частина опію вироблялася в одних регіонах, після чого транспортувалася до інших країн, де його активно споживали. Така ситуація призвела до серйозних соціальних та економічних наслідків, що поступово змусило держави шукати шляхи обмеження цієї діяльності.

Я вважаю, що одним із перших важливих кроків у напрямку міжнародного контролю за наркотичними речовинами стала Шанхайська опіумна комісія 26 лютого 1909 року присвячена обговоренню світових проблем наркотиків. Цей форум заклав основу для першого міжнародного договору про контроль над наркотиками — Гаазької міжнародної конвенції про опій 1912 року.

Хоча спочатку планувалося обмежити конференцію ситуацією в Азії, було висловлено думку, що це питання можна вирішити лише за умови участі всіх основних країн-виробників, виробників та споживачів. Компроміс, який гарантував, що делегати виступатимуть лише в якості радників своїх урядів, дозволив взяти участь більшості колоніальних держав того часу.

Комісія мала вплив ще до того, як делегати зібралися, оскільки країни ініціювали реформи, щоб мати змогу продемонструвати прогрес на засіданні. В результаті цих змін низка країн повідомила про значне скорочення імпорту та продажу опію до 1909 року. Найважливішою зміною, здійсненою до початку роботи комісії, стала двостороння угода, яка зобов'язувала Велику Британію поступово припинити продаж опію до Китаю, а Китай — припинити власне вирощування маку у період 1908–1917 років.

Вперше на конвенції було представлено детальний глобальний огляд світової ситуації з наркотиками. Загальний обсяг виробництва опію в 1906/07 роках оцінювався приблизно в 41 600 метричних тонн, що майже вп'ятеро перевищувало глобальне незаконне виробництво опію століттям пізніше.

Китай виробляв 85 відсотків від цього загального обсягу, Індія — 12 відсотків, [44].

Одним із важливих аспектів протидії зловживанню наркотичних засобів стало прийняття Єдиної конвенції о наркотичних засобах 1961 р. Ця конвенція була прийнята урядами на спеціальній міжнародній конференції 1961 року і діє з 1964 р. Нині контроль відповідно до цієї угоди здійснюється більше ніж за 116 наркотичними засобами, включаючи опіум і його похідні, а також синтетичні наркотики.

У процесі розробки Єдиної конвенції 1961 р. було виокремлено три мети. **Основна** – це забезпечення систематизації всіх чинних багатосторонніх договірних норм у цій сфері. Вказана Конвенція замінила собою всі раніше прийняті договори про наркотики, крім Конвенції з боротьби з незаконним обігом шкідливих лікарських речовин 1936 р. [46, с. 149].

Наступна мета цієї угоди – спрощення і систематизація механізму контролю, що є наступним важливим кроком у напрямку підвищення ефективності зусиль міжнародного співтовариства. Постійний Центральний комітет з наркотичних засобів, який був створений відповідно до Міжнародної конвенції з опію 1925 р., спрямований на посилення контролю за обігом наркотичних речовин. Цей документ розширив перелік речовин, що підлягали контролю, та передбачав створення міжнародної системи нагляду за їх виробництвом і торгівлею і контрольний орган з наркотичних засобів, що був створений в рамках Конвенції про обмеження виробництва і регламентації розподілу наркотичних засобів 1931 р., були об'єднані в рамках єдиного органу, Міжнародного комітету з контролю над наркотиками.

Відповідно до Єдиної конвенції 1961 р. Комітет є незалежним контрольним органом із застосування конвенції ООН у сфері контролю над наркотиками, який виконує завдання в таких двох широких областях: у відношенні законного виробництва наркотиків і законної торгівлі наркотиками. Комітет вживає заходи щодо забезпечення достатніх поставок

для медичних і наукових цілей і недопущення витоку наркотиків у незаконний обіг [14, с. 119].

Ось декілька статтів з цієї конвенції:

Стаття 2

Сфера застосування Конвенції:

(1) Метою цієї Конвенції є сприяння співробітництву між Сторонами з тим, щоб вони могли більш ефективно вирішувати різноманітні проблеми незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, що мають міжнародний характер. Приздійсненні своїх зобов'язань за Конвенцією Сторони вживають необхідні заходи, включаючи заходи законодавчого та організаційного характеру, відповідно до основних положень своїх внутрішніх законодавчих систем.

(2) Сторони здійснюють свої зобов'язання за цією Конвенцією згідно з принципами суверенної рівності й територіальної цілісності держав і принципом невтручання у внутрішні справи інших держав.

(3) Сторона не здійснює на території іншої сторони юрисдикції та функції, які належать виключно до компетенції органів цієї іншої Сторони згідно з її національним законодавством [15].

Стаття 3

Кожна держава-учасниця зобов'язується визнавати кримінальними злочинами дії, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин, якщо вони вчиняються навмисно. **До таких дій належать:**

- виробництво, виготовлення, зберігання, перевезення, продаж, постачання, імпорт, експорт і транзит наркотичних засобів або психотропних речовин із порушенням міжнародних конвенцій;
- вирощування опійного маку, кокаїнового куща та канабісу з метою незаконного виробництва наркотиків;

- виготовлення чи розповсюдження обладнання, матеріалів і речовин, призначених для виробництва наркотиків;
- організація, фінансування або керівництво подібною незаконною діяльністю.

Окремо криміналізуються дії, пов'язані з легалізацією доходів, отриманих від наркоторгівлі, зокрема приховування джерела походження майна, переведення або використання незаконно отриманих коштів і власності.

Також держави повинні визнавати правопорушеннями:

- публічне підбурювання до вживання наркотиків;
- участь у злочинних групах чи змовах;
- зберігання наркотичних речовин для особистого вживання;
- володіння обладнанням або прекурсорами для незаконного виготовлення наркотиків.

У Конвенції зазначається, що намір або усвідомлення злочину можуть визначатися на основі фактичних обставин справи.

За вчинення таких злочинів передбачаються суворі санкції:

- позбавлення волі;
- штрафи;
- конфіскація майна.

Крім покарання, держави можуть застосовувати:

- лікування;
- перевиховання;
- соціальну реінтеграцію;
- нагляд після лікування та реабілітацію наркозалежних осіб.

Як обставини, що обтяжують відповідальність, враховуються:

- участь організованої злочинної групи;
- застосування насильства або зброї;
- використання неповнолітніх;
- вчинення злочину посадовими особами;
- скоєння правопорушень у навчальних закладах, місцях перебування молоді або виправних установах;
- повторне вчинення аналогічних злочинів [15].

У січні–лютому 1971 року під егідою ООН була прийнята Конвенція про психотропні речовини, яка набула чинності 16 серпня 1976 року. Документ запровадив міжнародну систему контролю за психотропними речовинами, зокрема галюциногенами, стимуляторами та седативними препаратами. Усі контрольовані речовини були поділені на чотири окремі списки, а держави-учасниці зобов'язувалися дотримуватися встановлених обмежень щодо їх обігу. Важливу роль у реалізації Конвенції отримала Всесвітня організація охорони здоров'я, яка визначала доцільність внесення нових речовин до відповідних списків на основі медичних критеріїв.

Подальшим кроком у міжнародній боротьбі з наркотрафіком стало прийняття у 1988 році Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, яка набрала чинності 11 листопада 1990 року. Її головною метою було посилення міжнародної співпраці та вдосконалення правових механізмів протидії незаконному обігу наркотиків. Особливу увагу Конвенція приділяла боротьбі з міжнародною організованою злочинністю, пов'язаною з наркотрафіком, а також координації дій держав у сфері контролю за наркотичними засобами та психотропними речовинами [27, с. 410].

Варто підкреслити, що три діючі міжнародні конвенції, спрямовані на протидію зловживанню наркотиками та їх незаконному обігу, становлять правову основу системи контролю за наркотичними засобами і

психотропними речовинами. Ця система створена і підтримується міжнародною спільнотою. На її базі здійснюється взаємодія більшості країн у розв'язанні зазначених питань [46, с. 152].

Таким чином, можна зробити висновок, що формування міжнародного правового регулювання обігу наркотичних речовин відбувалося поступово. Починаючи з початку XX століття, держави почали усвідомлювати масштаб проблеми та необхідність спільних дій для її вирішення. Перші міжнародні угоди стали важливим кроком у розвитку правових механізмів контролю за наркотиками та відіграли значну роль у формуванні сучасної системи боротьби з незаконним обігом наркотичних речовин.

1.3. Митна справа як інструмент боротьби з наркотрафіком

Започаткування та становлення митної справи сягає глибокої давнини. Ще в III і II тисячолітті до н.е. митні відносини простежуються в державах Стародавнього Сходу: Єгипті, Ассирії, Вавилоні [33, с. 20]. Слово «контрабанда» італійського походження: від словосполучення *contrabando*, що в перекладі означає «проти урядового указу», тобто дія, заборонена державою в установленому законом порядку [33, с. 3]. Саме поява державних кордонів і перших форм контролю за переміщенням товарів стала основою для подальшого розвитку митної системи, яка в сучасних умовах відіграє важливу роль у протидії незаконному переміщенню наркотичних засобів через державні кордони.

Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (також вживається поняття «наркотрафік», від англ. (*«narcotraffic»*)) як явище, виникло із загальним терміном «контрабанда» і з'явилося у найдавніші часи, разом із виникненням державної митної системи і держави як такою. Розвиток контрабанди напряму пов'язаний із встановленням кордонів [32, с. 58 – 69]. У сучасному світі саме митні органи є одним із ключових суб'єктів боротьби з наркотрафіком, оскільки здійснюють контроль за міжнародним переміщенням товарів, транспортних засобів та осіб через кордон.

Контрабанда може вважатися однією з найстаріших форм правопорушень. Вона бере свій початок з XII ст., коли англійський уряд наклав обмеження на експорт вовни, таким чином надавши власникам тканинних мануфактур відповідну протекцію. Поки власники тканинних фабрик отримували прибуток, продавці вовни зазнавали збитків через низькі ціни на свою продукцію. У останніх було дві можливості: або продавати свою вовну нелегально закордонним покупцям або припиняти роботу. Не дивно, що багато з них почали займатися контрабандою вовни, експортуючи її нелегально, головним чином, у Фландрію. У 1272 р. король Едуард I

впровадив митні правила з метою отримання додаткових коштів в 226 бюджет країни, яка зазнавала значних фінансових втрат через війни з Францією. Однак система попередження ухилення від зовнішньоторгових податків більш-менш була сформована лише у 1420-х рр. Імпортне мито було встановлене на тютюн, чай, бренді, ром, шовк, сіль тощо, і було настільки високим, що контрабандисти могли продавати ці товари по цінах нижче офіційних цін й усе ще отримувати прибуток. Так, наприклад, у 1770-х рр. пляшка бренди, що купувалась у Франції за £1, могла бути продана в Англії за £4. Фунт чаю коштував 3 пенси і міг бути проданий за 25 пенсів. Слід відзначити, що в цей час контрабанда вважалась майже як послуга суспільству [10].

Слід зазначити, що поняття «контрабанди» як правопорушення з'явилося в XIV столітті, а саме в період зародження капіталізму і розвитку товарно-грошових відносин, коли безперешкодне вивезення і ввезення товарів було визнане як шкідливе для країни. Пізніше в законодавчому порядку було встановлено правила провозу товарів через державний кордон. Разом із розвитком міжнародної торгівлі зростали й можливості для незаконного переміщення заборонених речовин, а тому митні органи поступово почали виконувати не лише фіскальну, а й правоохоронну функцію. Для здійснення контролю над провозом товарів і стягування мита й інших зборів, установлених державою, на сухопутному кордоні й у портах було створено спеціальні державні установи – митниці.

Відомості про контрабанду, а саме про нелегальне, незаконне провезення товарів з однієї держави в іншу трапляється в працях давньогрецьких і давньоримських істориків. Під терміном «контрабанда» також розуміють усе заборонене, що робиться таємно, проноситься або провозиться потайки [31, с. 7]. Словник Merriam-Webster визначає контрабанду як таємний протизаконний імпорт або експорт, зокрема, без сплати мита, визначеного законом. ***“Smuggle - to import or export secretly contrary to the law and especially without paying duties imposed by law”*** [47]. Інші джерела визначають походження терміну в англійській мові від

німецького *smeugan* – прослизнути в щілину. Крім того, є ще версія походження від слова *smoky* – туман, серпанок, що використовувалось у Східній Фландрії. На території слов'янських держав термін —контрабанда починає використовуватись з епохи Петра I і походить воно від італійського *contrabbando* – контрабанда (від contra – контр-, противо-, bando – урядовий указ) [10, с. 226].

Також контрабанда активно розвивалася в тих країнах, де через дефіцит певних груп товарів, державою встановлювались обмеження на їх імпорт. Як приклад останнього А.А. Музика, А.В. Савченко, О.В. Процюк наводять «сухий закон» в США: «Після ратифікації двома третинами штатів набула чинності 18-та поправка до Конституції США, котра «забороняла виробництво, продаж і транспортування алкогольних напоїв» у межах Сполучених Штатів Америки, введена в дію рівно 17 січня 1920 року. Через дев'ять місяців Конгрес проголосував за посилення контролю за дотриманням «сухого закону» і створення спеціальних урядових підрозділів для боротьби з незаконними операціями зі спиртним. Проте всі ці зусилля виявились марними, оскільки контрабанда і збут алкогольних напоїв лише спровокували ріст організованої злочинності, і в 1933 році, ратифікувавши 21-у поправку до Конституції «сухий закон» було відмінено». У подальшому подібні схеми почали використовуватись і для наркотрафіку, а міжнародні злочинні угруповання стали активно використовувати недоліки митного контролю для перевезення наркотичних засобів [12, с. 34].

Взаємозв'язок митного тарифу та контрабанди простежується протягом багатьох віків. Так, наприклад, на факти контрабанди і несплати мита вказують зокрема пам'ятки Афінської держави IV ст. до н.е.» [12, с. 34]. Її розвиток нерозривно пов'язаний зі становленням державності: встановленням кордонів держави, розвитком економіки, зовнішньої та внутрішньої торгівлі, митної справи. Ю.Г. Кисловський вважає, що явище контрабанди спричинене об'єктивним процесом економічного розвитку, обміном товарів, матеріальними труднощами тієї чи іншої держави і тісно пов'язане з митом

[11, с. 3].

Для здійснення контролю за провозом товарів, збиранням мита й інших зборів, установлених державою, на сухопутному кордоні і в портах були створені спеціальні державні установи, що контролюють провезення вантажів і товарів через кордон, стягують мито та інші збори [46, с. 519], тобто митниці. Будь-яке порушення встановлених законом та іншими нормативними актами правил перевезення товарів і цінностей через кордон, які приховувалися від контролю з боку митниці, отримало назву контрабанди, а порушники, що вдавалися до таких дій, підлягали покаранню [15, с. 45].

Так наприклад у Київській Русі відомості про контрабанду датовані IX–X ст., однак її визнання прийшло приблизно в XII–XIII ст., коли держава за рахунок правових заходів стала реагувати на контрабанду. Першими контрабандистами на Русі були іноземні купці, починаючи з представників Ганзи у Новгороді у XIII–XVI ст., а потім й англійські купці – у XVI–XVII ст. [27, с. 14]. Держава реагувала на дії контрабандистів шляхом таврування коней для контролю за їх продажем іноземцям.

Сама контрабанда як правопорушення і повністю змістовне поняття, яке ми звикли розуміти, з'явилося на території України у XVII - початку XVIII століття в період бурхливого розвитку товарногрошових відносин, коли держави вважали не вигідним для себе безмитне ввезення та вивезення товарів і як результат закріплення норм, що забороняють ввезення і вивезення названих товарів. В середині XVII століття в Україні контрабанда закріплює своє «змістовне поняття» в Соборному Уложенні 1649 р. У цьому акті контрабандою вважалось приховане перевезення певного надлишкового товару з території держави. У 1667 р. коли прийняли Новоторговий статут контрабандою визнавалось не лише перевезення надлишкового вантажу, але й перевезення заборонених до експорту та імпорту товарів. Наприклад, заборонялося вивозити приватним особам з країни для торгівлі хліб, пеньку, ревінь, шовк, цінні сорти хутра тощо. У Митному статуті 1755 р. наводилися способи перевезення 227 контрабандних товарів: 1) поза митницею; 2) через

митницю, але за допомогою їх служителів [10, с. 226-227].

Першим митним порушенням було ухилення від сплати податків. І лише наприкінці XVII ст. було передбачено відповідальність за контрабанду як за самотійне правопорушення. Приблизно з середини XVII ст. держава починає активну боротьбу з контрабандою шляхом формування законодавчої бази. Однак, норми, які регламентували відповідальність за контрабанду, перебували як у митних, так і в кримінальних законодавчих актах. В Соборному Уложенні 1649 р. йшлося про митні податки, про ухилення від їх сплати та про контрабандне перевезення товарів. Змістовне поняття контрабанди як правопорушення з'явилося у XVII – на початку XVIII ст. у період бурхливого розвитку товарно-грошових відносин, коли держави вважали не вигідним для себе безмитне ввезення та вивезення товарів. Будь-яке порушення встановлених законом та іншими нормативно-правовими актами правил перевезення товарів і цінностей через кордон, які приховувалися від контролю з боку митниці, отримало назву контрабанди, а порушники, що вдавалися до таких дій, підлягали покаранню [12, с. 52].

Одним із найбільш відомих прикладів контрабанди є торгівля опієм, яка активно розвивалася у XVIII–XIX століттях. Вона сприяла формуванню масштабних торговельних мереж, що поступово почали набувати ознак нелегальної діяльності. Розвиток транспортних технологій, активізація міжнародної торгівлі та зростання попиту на наркотичні речовини сприяли появі нових каналів їх поширення. У цей час почали формуватися організовані злочинні групи, які займалися незаконним виробництвом, транспортуванням і збутом наркотиків. Саме тоді поняття «наркотрафік» стало активно використовуватися для позначення міжнародної незаконної торгівлі наркотичними речовинами.

Отже, контрабанда зародилася й почала розвиватися в стародавні часи, коли вперше було введено мито на ввезення і вивезення товарів. У сучасних умовах митна справа є одним із головних інструментів боротьби з наркотрафіком, оскільки саме митні органи забезпечують контроль за

міжнародним переміщенням наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, а також сприяють виявленню та припиненню діяльності міжнародних злочинних угруповань. Збільшення масштабів контрабанди відбувалося пропорційно до зростання мита і було пов'язано з незаконним переміщенням товарів через кордон держави. Об'єктивно складається так, що якщо мито перевищує певний рубіж, контрабанда, хоч є і ризикованою справою, стає дуже прибутковою.

Розділ 2. Особливості та механізми контрабанди наркотичних речовин

2.1. Основні способи транспортування та приховування наркотичних речовин

Однією з ключових складових проблеми наркотрафіку є способи транспортування та приховування наркотиків. Саме від того, наскільки ефективно організоване перевезення і маскування наркотиків, залежить успішність діяльності злочинних угруповань. На мою думку, питання способів транспортування та приховування наркотичних речовин займає центральне місце у дослідженні механізмів наркотрафіку, адже саме від методів переміщення та маскування значною мірою залежить функціонування каналів контрабанди.

Насамперед варто зазначити, що транспортування наркотичних речовин здійснюється різними видами транспорту. Найпоширенішими є автомобільний, морський та авіаційний транспорт. Кожен із них має свої особливості та використовується залежно від відстані, виду наркотиків і рівня ризику. Наприклад, автомобільний транспорт часто застосовується для перевезення наркотиків через сухопутні кордони, оскільки дозволяє гнучко змінювати маршрути та уникати перевірок. У свою чергу, морський транспорт використовується для переміщення великих партій наркотичних речовин на значні відстані, а авіаційний — для швидкого перевезення невеликих, але дорогих за вартістю речовин.

Приховування в автомобільному транспорті:

Основними способами контрабандного переміщення наркотичних засобів через державний кордон України, як на транзитних маршрутах, так і на місцевому рівні, є використання спеціально облаштованих схованок у транспортних засобах (зокрема тягачах) і вантажах, приховування в особистих речах та передачах, а також маскування в інших товарах, дозволених до вільного переміщення через кордон, зокрема в металевій тарі з-під харчових

продуктів, деревині, дерев'яних брусах та різних пакувальних матеріалах продовольчої й промислової груп. Також застосовується приховування в конструктивних елементах транспортних засобів і незаконне переміщення поза встановленими пунктами пропуску через державний кордон. Для наркотрафіку гашишу, найчастіше використовується: обладнання схованок у транспортних засобах (вантажних автомобілях та мікроавтобусах) на спеціалізованих станціях технічного обслуговування автомобілів (обладнання подвійного дна, подвійних стінок автомобілів та причепів; тайників у бензобаках, запасних колесах, тощо) [24].

Приховування в морському транспорті:

Ще одним важливим напрямом є використання морського транспорту. Цей спосіб особливо характерний для міжнародного наркотрафіку, пов'язаного з великими обсягами постачання. Через морські шляхи можуть переміщуватися значні партії наркотичних речовин, приховані у контейнерах, комерційних вантажах або навіть на риболовецьких і приватних суднах. На мою думку, саме контейнерні перевезення становлять одну з найбільших проблем для контролюючих органів, оскільки фізична перевірка всіх вантажів є практично неможливою.

Так, у серпні 2010-го року було викрито канал надходження значних партій кокаїну з Південної Америки до Іспанії. Наркотики перевозились у контейнерах морським шляхом з Панами до порту Гамбурга, а в подальшому автотранспортом доставлялись до Барселони.

Кокаїн приховувався від митного контролю всередині циліндру двигуна електричних кранів (лебідок). У кожному з таких циліндрів містилось 0,5 кг наркотичних засобів. Всього у такий спосіб до Європи незаконно ввезено приблизно 350 кг кокаїну [15].

Приховування в авіаційному транспорті:

Окрему роль у міжнародному наркотрафіку відіграє авіаційний транспорт. Хоча великі партії наркотиків частіше перевозяться морем або суходолом, авіап перевезення активно використовуються для доставки відносно невеликих, але дорогих наркотичних речовин. Часто застосовуються кур'єри, які перевозять наркотики у багажі, ручній поклажі або приховано на тілі. Іноді використовуються внутрішні способи приховування, коли речовини перевозяться в капсулах усередині організму. На мою думку, цей спосіб є особливо небезпечним не лише з точки зору злочинної діяльності, а й для життя самих перевізників.

Так наприклад неабияку винахідливість проявила громадянка Таджикистану під час спроби незаконно перемістити через аеропорт м. Душанбе партію героїну загальною вагою 1,7 кг. Наркотичні засоби перевозились у вигляді абрикосових кісточок. Лише у ході хімічного дослідження вдалося з'ясувати, що їх шкарлупки виготовлені із суміші героїну та невеликої кількості цукру. При цьому, всередині кожної шкарлупки знаходилось справжнє ядро абрикосової кісточки [15].

Щоб уникнути викриття, контрабандисти постійно вдосконалюють способи приховування контрабанди. Для перевезення наркотиків, маскують їх під шкірзамінники, стельки для взуття тощо, розчиняють наркотики у плодах граната, сприскують наркотики та їх тару, щоб собаки, яких митники застосовують для виявлення наркотиків, не почули запаху. Укривання з використанням різних схованок у транспортних засобах, перевізних та пересланих товарах, багажах та тіла і порожнини людини, які унеможливають їх виявлення (87 %), застосовується організованими злочинними групами транснаціонального та етнічного спрямування [42, с. 518].

Якщо говорити про способи приховування, то вони умовно можуть бути поділені на кілька груп:

1. Конструктивне приховування

- тайники у транспортних засобах;
- подвійні стінки контейнерів;
- спеціально переобладнані схованки.

2. Маскування серед легальних товарів

- приховування у вантажах;
- змішування з іншими речовинами;
- маскування під легальну продукцію.

3. Використання кур'єрів

- перевезення у багажі;
- приховування на тілі;
- внутрішнє транспортування.

4. Технологічні способи

- використання поштових сервісів;
- цифрово координовані «безконтактні» схеми доставки;
- новітні технічні засоби транспортування.

Відповідно із законом немає ніякого значення, використовував контрабандист чи ні спеціальне сховище або інші тайники для переміщення через митний кордон України товарів й інших предметів. Для наявності складу злочину достатньо, щоб предмети переміщувалися з приховуванням від митного контролю у будь-якій формі.

При цьому особи, причетні до контрабандної діяльності на кордоні, вживають заходів конспірації, регулярно змінюють номери телефонів, удосконалюють тактику своїх дій, зокрема шляхом обробки наркотичної сировини спеціальними розчинами, що ускладнюють її виявлення службовими собаками, а також облаштовують нові схованки у транспортних засобах та застосовують інші способи приховування незаконної діяльності [24].

Розвиток цих способів змінювався разом із розвитком міжнародної торгівлі, транспортної інфраструктури та засобів контролю на кордонах. З посиленням митного й прикордонного контролю злочинні угруповання постійно вдосконалювали власні методи, пристосовуючи їх до нових умов.

2.2. Діяльність міжнародних злочинних угруповань у сфері наркотрафіку.

Однією з головних причин поширення наркотрафіку у світі є діяльність міжнародних злочинних угруповань. Діяльність яких спрямована на отримання значних прибутків. Саме ці структури відіграють ключову роль у виробництві, транспортуванні та розповсюдженні наркотичних речовин. У результаті незаконний обіг наркотичних речовин фактично перетворився на окремий напрям кримінального бізнесу. На мою думку, без їх організованої діяльності наркотрафік не мав би таких масштабів, які ми спостерігаємо сьогодні [37, с. 36].

Структура міжнародних злочинних угруповань у сфері наркотрафіку

Міжнародні злочинні угруповання зазвичай мають складну структуру та чіткий розподіл функцій між учасниками. Особливістю сучасних злочинних мереж є їх **транснаціональний характер**. Це означає, що їх діяльність не обмежується територією однієї держави. Наприклад, виробництво наркотиків може здійснюватися в одній країні, їх обробка — в іншій, а збут — у третій.

Основними тенденціями щодо вчинення контрабанди наркотичних засобів транснаціональними організованими злочинними групами являються:

1. Використання території України, як зони транзиту важких наркотиків з Азії на ринок збуту до ЄС (Шовковий шлях – Афганістан – Росія – Україна – частиною залишку для внутрішнього ринку (27,8 %);
2. Використання морських портів, як основного наркотрафіку з залученням українських моряків з поставки наркотиків до України (28,9 %);
3. Контрабанда важких наркотиків та стимуляторів амфетамінного ряду з ЄС (Польщі, Нідерландів та ін.) на внутрішній ринок України (31,2 %);

4. Контрабанда наркотичних засобів здобутих з рослинних наркотиків Україні (макової соломки та марихуани) та їх постачання в Росію, Білорусь та інші країни СНД (12,1 %).

Також встановлено, що транснаціональні організовані злочинні груп успішно використовують контрабанду героїну північною гілкою «Балканського маршруту»:

1. – Іран – Туреччина – Болгарія – Румунія – Молдова – Україна (або Румунія – Україна) – Польща;
2. – Туреччина – морським шляхом в Україну – Польща;
3. – Іран – морським шляхом в Росію – Україна – Румунія, Угорщина чи Польща [32, с. 5].

Визначити поняття групи як транснаціональної, що вчиняє контрабанду наркотичних засобів можливо за допомогою змісту статті 3 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року із Протоколами, де зазначено, що злочин, пов'язаний із такою діяльністю є тоді, коли даний злочин вчинений у двох і більше державах світу; вчинений в одній державі, але початок підготовки здійснювався в іншій; вчиняються на території держави групою, яка діє на території інших держав; злочин може бути вчинений в одній державі, а наслідки наступили в іншій [13, с. 554-606].

Також Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань 2012 року п. 4.4.3, оперує терміном «організовані групи та злочинні організації з транснаціональними зв'язками». До них відносяться організовані групи та злочинні організації за умови вчинення ними хоча б одного злочину, що має транснаціональний характер, який учинено:

- а) за кордоном або на території двох чи більше держав;

б) на території однієї держави, якщо значна шкода причинена на іншій державі злочинним угрупуванням;

в) одна злочинна група вчиняє злочини на одній території держави за підтримки злочинної групи з іншої [27].

Така схема значно ускладнює боротьбу з наркотрафіком, оскільки потребує координації дій між правоохоронними органами різних держав. Такий поділ дозволяє мінімізувати ризики викриття та підвищує ефективність їх діяльності.

Я думаю, що саме завдяки такій організації ці угруповання можуть діяти одночасно в кількох країнах і навіть на різних континентах. Саме ця міжнародна складова робить проблему наркотрафіку особливо складною.

Основні елементи структури включають:

1. Керівна ланка (організатори та координатори)

- визначають загальну стратегію діяльності;
- контролюють фінансові потоки;
- координують роботу між різними підрозділами;
- приймають рішення щодо маршрутів транспортування та ринків збуту.

2. Виробничий сектор

- займається виготовленням наркотичних речовин або їх обробкою;
- організовує постачання сировини;
- контролює якість та обсяги виробництва.

3. Логістичний підрозділ

- відповідає за транспортування наркотиків;
- розробляє маршрути переміщення;

- організовує способи приховування та маскуванню вантажів;
- забезпечує зв'язок між різними етапами перевезення.

4. Посередники та кур'єри

- безпосередньо перевозять наркотичні речовини;
- здійснюють передачу товару між учасниками;
- часто не мають повної інформації про діяльність угруповання.

5. Фінансовий сектор

- займається легалізацією доходів, отриманих від наркотрафіку;
- організовує фінансові операції та перекази;
- використовує різні схеми для приховування походження коштів.

6. Сектор безпеки та прикриття

- забезпечує захист діяльності угруповання;
- встановлює контакти з корумпованими посадовими особами;
- протидіє діяльності правоохоронних органів.

Дослідження, здійснені сучасними вченими підтверджують, що організовані форми злочинності, як і злочинність загалом, віддзеркалюють соціально-політичні та економічні процеси в нашому суспільстві. Упродовж останнього десятиріччя вони стали одним із визначальних чинників, які переросли в організовану злочинну діяльність та в систему злочинних операцій на внутрішньому і зовнішньому економічному просторі, що загрожує нормальному функціонуванню інститутів державної влади [39, с. 125].

Так наприклад В.С. Овчінський, досліджуючи наркобізнес зазначає, що дана діяльність представляє собою індустрію, яка створена організованими злочинними групами. Наявна індустрія наркобізнесу сприяє отриманню багатомільярдних доларових прибутків, створює можливість розвитку

транснаціональних злочинних організацій, здійснювати ними відмивання доходів отриманих від обігу наркотиків та фінансування іншої злочинної діяльності. Вчений наводить думку про те, що сьогодні посилюється взаємозв'язок наркобізнесу з торгівлею зброї та тероризмом. У той же час, отримані від наркобізнесу гроші, стали основними засобами підкупу чиновників та для відновлення злочинної діяльності щодо отримання та розповсюдження наркотиків [24, с. 40].

І. Смірнова підкреслює, що наркобізнес – це організована складова незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, життєзабезпечення якої підтримується завдяки проведенню систематичних незаконних операцій із вказаними речовинами організованими групами (злочинними організаціями), що утворює систему для отримання надприбутків та формує велику кількість активних особистостей. Наркобізнес залежно від його географії та ступеня активності характеризується різними видами. Дослідниця зазначає, що принципом поділу виступає у цьому разі територія – від поширення в межах одного або кількох регіонів окремо взятої конкретної країни до такого наркобізнесу, система якого поширюється на території 2-3 країн, а також наркобізнесу, системна злочинна діяльність якого охоплює цілі регіони, континенти. Видами наркобізнесу є: внутрішньодержавний, який поділяється на локально-активний, регіональний та міжрегіональний; міжнародний, який поділяється на формально проміжно-глобально активний та транскордонний транснаціональний [17, с. 480].

Крім того, міжнародні злочинні угруповання активно використовують сучасні технології для координації своєї діяльності. Вони застосовують зашифровані канали зв'язку, анонімні мережі та інші цифрові інструменти, що дозволяє їм залишатися непоміченими для правоохоронних органів. Я вважаю, що розвиток цифрових технологій значно розширив можливості таких угруповань і ускладнив їх виявлення.

Важливим аспектом діяльності злочинних організацій є їх фінансова складова. Прибутки від наркотрафіку є надзвичайно великими, що дозволяє таким угрупованням інвестувати кошти у розвиток своєї діяльності, підкуп посадових осіб та розширення мережі. Я думаю, що саме фінансова вигода є одним із головних стимулів існування та розвитку наркотрафіку.

Також варто зазначити, що міжнародні злочинні угруповання часто співпрацюють між собою. Вони можуть обмінюватися ресурсами, інформацією та навіть контролювати окремі маршрути наркотрафіку. Така взаємодія дозволяє їм більш ефективно організовувати свою діяльність і протидіяти правоохоронним органам. На мою думку, це ще більше ускладнює боротьбу з незаконним обігом наркотичних речовин.

Окрему увагу слід звернути на вплив таких угруповань на державні структури. У деяких випадках вони намагаються впливати на діяльність правоохоронних органів, митниці або інших державних установ шляхом корупції. Це може проявлятися у вигляді підкупу посадових осіб або використання службового становища для прикриття незаконної діяльності.

Сучасне визначення протидії з боку злочинного середовища органам розслідування було предметом досліджень І.М. Зарецької, П.І. Орлова, І.М. Осики, С. Пічкурєнка, Р.С. Степанюка, Б.В. Щура, у яких вчені довели, що представники організованих форм злочинності використовують різні форми та методи впливу на органи досудового слідства з метою закриття кримінальних проваджень стосовно їх членів.

Дослідження Б.В. Щуром протидії органам слідства, що вчиняються ОЗГ довело, що вона відбувається у наступних формах: передача матеріальної винагороди слідчому, прокурору, судді; застосування різних методів фізичного і психологічного впливу на учасників досудового розслідування з метою схиляння від правдивих показань (свідків, потерпілих) [17, с. 810].

Таким чином, діяльність міжнародних злочинних угруповань є складним і багатограним явищем, яке охоплює різні аспекти — від виробництва наркотиків до їх збуту та фінансового забезпечення. На мою думку, ефективна протидія наркотрафіку можлива лише за умови міжнародної співпраці та постійного вдосконалення методів боротьби з організованою злочинністю.

2.3. Виявлення і розслідування міжнародних злочинних угруповань.

Одним із найбільш складних напрямів у сфері боротьби з наркотрафіком є виявлення та розслідування діяльності міжнародних злочинних угруповань. Це пов'язано з тим, що такі організації мають складну структуру, діють на території кількох держав та використовують сучасні методи конспірації. Я вважаю, що ефективна протидія їм потребує не лише професійної роботи правоохоронних органів, а й тісної міжнародної співпраці.

Етап виявлення

Першим етапом у боротьбі з міжнародними злочинними угрупованнями є їх виявлення. Як правило, це здійснюється шляхом аналізу оперативної інформації, результатів спостереження та даних, отриманих від різних правоохоронних органів. У багатьох випадках інформація надходить від конфіденційних джерел або в результаті проведення спеціальних оперативних заходів. Я думаю, що на цьому етапі особливо важливу роль відіграє своєчасний обмін інформацією між різними структурами. Як згадувалося раніше ці наркоугруповання мають складну структуру в яких є **сектор безпеки та прикриття**, які в свою чергу забезпечують захист діяльності угруповання, встановлюють контакти з корумпованими посадовими особами та протидіють діяльності правоохоронних органів, що робить розшук цих груп дуже непростю справою.

Торгівля наркотиками часто пов'язана з іншими формами злочинності, такими як відмивання грошей або корупція. Маршрути контрабанди використовуються злочинними мережами для транспортування інших незаконних товарів, включаючи вогнепальну зброю, неогранені алмази та живих панголінів, створюючи конвергенцію злочинності [42].

Успішна протидія злочинам значною мірою залежить від своєчасного виявлення їх ознак, наукового і практичного знання способів учинення

злочинів. Як зазначає К.В. Антонов, візуально виявити контрабанду наркотичних засобів неможливо, тому, що злочинці застосовують методи «інтелектуального» приховання і для успішного виявлення злочинів необхідно мати наявну інформацію отриману оперативно-розшуковими силами, засобами і методами про способи контрабанди, придбання і виготовлення наркотичних речовин, каналів їх збуту, хитрощів осіб, здійснюючі протиправні діяння у сфері обігу наркотичних засобів [33, с. 42].

Розкрити злочин надзвичайно складно, якщо невідомо, яким саме способом він був здійснений, адже встановлення цього способу є ключовим для виявлення доказів, характерних саме для нього. Знання методу скоєння злочину дозволяє не лише розкрити обставини події, але й визначити причини та умови, які сприяли його скоєнню. Це твердження повною мірою стосується і випадків незаконного використання обладнання для виготовлення наркотиків, психотропних речовин чи їх аналогів. Саме тому важливо приділяти особливу увагу цьому питанню як на теоретичному, так і на практичному рівнях. Виявлення та аналіз основних методів діяльності злочинців, пов'язаних із таким обладнанням, а також вивчення супутніх умов і середовища надають можливість розробити рекомендації для покращення ефективності розслідування цих кримінальних правопорушень [28, с. 41-42].

Доведено, що ефективною формою організації розслідування контрабанди наркотичних засобів, що вчиняються організованими злочинними групами створення двох або трьох слідчо-оперативних груп (бригад), до яких необхідно долучати кваліфікованих спеціалістів (економістів, фінансистів, експертів, у тому числі співробітників з інших правоохоронних структур (митниці, прикордонників та ін.). Ретельне та об'єктивне вивчення всіх аспектів кримінологічної характеристики наркобізнесу, його причин, сприятливих умов і особливостей особистості осіб, причетних до наркозлочинів, дає змогу зосередитися на цілеспрямованому та плановому підході до вирішення завдань. Основна увага при цьому має

приділятися руйнуванню економічного підґрунтя наркобізнесу та його інфраструктурних компонентів [49, с. 93].

Для виявлення контрабанди наркотичних засобів, що вчиняється організованими злочинними групами, співробітники правоохоронних органів і міграційна служба повинні:

- досконало знати основи виникнення та функціонування організованих злочинних груп;
- мати достатньо високий рівень спеціальних знань у сфері наркобізнесу;
- знати основні способи перевезення через кордон наркотиків;
- вміти вирізняти наркотичні засоби від інших подібних препаратів;
- володіти основами підприємницької зовнішньоекономічної діяльності;
- володіти знаннями банківської сфери та системи міжнародних грошових переказів;
- вміти використовувати комп'ютерні банки даних правоохоронних і контролюючих органів та володіти основами роботи в глобальній мережі Інтернет;
- ефективно здійснювати взаємодію з територіальними правоохоронними органами.

Заходи з виявлення осіб і фактів, що представляють оперативний інтерес, складають єдиний пошуковий комплекс охоплюючи території, що обслуговується підрозділами СБУ та ДФСУ. Найбільша ефективність досягається при проведенні пошукових заходів: серед населення, проживаючого і працюючого на території митного контролю та населених пунктів біля кордону; в місцях концентрації осіб, які представляють оперативний інтерес (місця вживання наркотиків) і в місцях реалізації наркотичних засобів; в кримінальних групах осіб, які стоять на обліку як наркомани; серед осіб обвинувачених, притягнених до кримінальної відповідальності за злочини у сфері обігу наркотичних засобів. Під час

організації оперативного пошуку на митному переході, транспорті, який перетинає кордон необхідно проводити організований збір інформації про осіб та факти, що вказують на контрабанду наркотиків [16, с. 147-148].

Е.В. Расюк виділяє наступні елементи наркобізнесу, що вчиняють організовані злочинні групи: великі просторові межі діяльності злочинних груп; застосування способів конспіративності наркодиллерів; значний рівень організації керівництва та ін. [27, с. 440].

Етап розслідування

Після виявлення угруповання наступним етапом є його розслідування. Цей процес включає збір доказів, встановлення ролей кожного учасника та документування їхньої діяльності. Я вважаю, що розслідування міжнародних злочинних угруповань є складним і тривалим процесом, оскільки потребує координації дій між правоохоронними органами різних країн.

Як зауважує А.А. Музика, канали контрабанди наркотиків є добре законспірованими, а частина з них перебуває під контролем структурно розгалужених міжнародних злочинних угруповань. Ці угруповання мають власні служби розвідки й контррозвідки, мережу наркокур'єрів, сучасне технічне обладнання, значне фінансове забезпечення, а також арсенал зброї [37, с. 21].

Особливу роль у розслідуванні відіграє міжнародна співпраця. У сучасних умовах жодна держава не може самостійно ефективно протидіяти наркотрафіку, оскільки діяльність злочинних угруповань виходить за межі національних кордонів. У цьому контексті важливу функцію виконує Interpol, який забезпечує обмін інформацією між правоохоронними органами різних держав та сприяє координації спільних операцій.

Interpol — повна назва: міжнародна організація кримінальної поліції (The International Criminal Police Organization (ICPO)). До інтерполу входять 196 країн-членів, ця організація допомагає поліції всім цим країн працювати разом, щоб зробити світ безпечнішим місцем.

Для цього вони надають їм можливість обмінюватися даними про злочини та злочинців і отримувати до них доступ, а також пропонують широкий спектр технічної та операційної підтримки [42].

До складу інтерполу входить:

Генеральний секретаріат, який координує щоденну діяльність щодо боротьби з низкою злочинів. Очолюваний Генеральним секретарем, він укомплектований як поліцейськими, так і цивільними особами та складається зі штаб-квартири в Ліоні, глобального комплексу інновацій у Сінгапурі та кількох дочірніх офісів у різних регіонах.

У кожній країні Національне центральне бюро Інтерполу (НЦБ) є центральним контактним пунктом для Генерального секретаріату та інших НЦБ. НЦБ керується посадовцями національної поліції та зазвичай знаходиться в урядовому міністерстві, відповідальному за правоохоронну діяльність.

Генеральна Асамблея — це їх керівний орган, який щорічно збирає всі країни для прийняття рішень [29].

Особливості розслідування (методика):

Методику, як правило, розглядають як певну впорядковану систему дій, своєрідний алгоритм або послідовність кроків, які застосовуються для досягнення конкретної мети. У сфері криміналістики методика виступає як сукупність науково обґрунтованих положень, на основі яких формуються практичні рекомендації для діяльності слідчих підрозділів [17, с. 444].

Зміст методичного забезпечення розслідування включає в себе:

1) криміналістичну характеристику злочину;

- 2) обставини, які підлягають встановленню;
- 3) систему типових слідчих ситуацій;
- 4) організацію планування розслідування;
- 5) тактику окремих слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій;
- 6) тактику окремих операцій [39, с. 25].

На мою думку, методика розслідування контрабанди наркотичних засобів, що здійснюється організованими злочинними групами, базується на їх криміналістичній характеристиці та враховує низку специфічних обставин. Зокрема, діяльність групи дає можливість використовувати такі способи вчинення злочинів, які є недоступними для окремого правопорушника.

У процесі розслідування широко застосовуються сучасні технічні засоби. До них належать засоби електронного спостереження, аналіз телефонних розмов, контроль електронної переписки та інші методи. Я думаю, що використання таких технологій значно підвищує ефективність розслідувань, але водночас вимагає дотримання законодавства та прав людини.

Крім того, важливу роль відіграє психологічний фактор: учасники групи підтримують один одного, що створює відчуття впевненості та знижує рівень особистого ризику. Я вважаю, що саме це пояснює той факт, що колективно прийняті рішення часто є більш ризикованими, ніж індивідуальні, оскільки відповідальність за їх наслідки розподіляється між усіма учасниками.

Також діяльність організованої групи може бути легко розширена як у часовому, так і в просторовому вимірі. Це означає, що не всі учасники

обов'язково діють одночасно, а також можуть виконувати свої функції у різних місцях, діючи автономно.

Окрім цього, у межах організованої групи значно підвищуються можливості приховування злочинів та їх слідів, а також захисту її учасників від викриття правоохоронними органами. Я думаю, що важливим аспектом є й те, що такі угруповання часто надають підтримку затриманим співучасникам та їхнім родинам, що додатково зміцнює внутрішні зв'язки та стійкість групи.

Основи організації розслідування злочинів розроблені такими вченими: Р. Белкіним, О. Васільєвим, А. Вінбергом, В. Громовим, С. Голунським, В. Журавльов, О. Колесниченком, В. Коноваловим, П. Тарасов-Радіоновим, Б. Шавером, В. Шепітьком та ін.

Для забезпечення ефективного розслідування таких злочинів слідчому доцільно залучати до процесу планування всіх учасників слідчо-оперативної групи, а особливо працівників оперативних підрозділів. Це дозволяє більш повно врахувати всі обставини справи та підвищити результативність розслідування.

Процес складання плану розслідування контрабанди наркотичних речовин, як правило, здійснюється послідовно і з урахуванням конкретної ситуації, в якій було вчинено злочин. Спочатку проводиться аналіз уже наявних матеріалів щодо обставин правопорушення. Далі визначаються можливі версії події, після чого формулюються питання, які необхідно перевірити в межах кожної з них. Наступним кроком є визначення відповідних слідчих (розшукових) дій, а також встановлення строків їх проведення.

У випадках розслідування складних кримінальних правопорушень іноді застосовується так званий мережевий підхід до планування. Він передбачає складання спеціального графіка, в якому фіксуються послідовність і час проведення окремих слідчих дій.

Разом із тим, як зазначає Р. С Белкін, використання такого підходу для одного слідчого може бути ускладненим. Це пов'язано з необхідністю опрацювання значного обсягу додаткової інформації для створення відповідних схем, а також потребою постійного контролю за їх виконанням [37, с. 714].

Водночас розслідування діяльності міжнародних злочинних угруповань супроводжується рядом труднощів. Серед них можна виділити різницю у законодавстві різних держав, складність отримання доказів за кордоном, а також високий рівень конспірації злочинних організацій. Я вважаю, що ці фактори значно ускладнюють роботу правоохоронних органів і потребують постійного вдосконалення методів боротьби.

Виявлення та розслідування міжнародних злочинних угруповань є складним багаторівневим процесом, який включає збір інформації, аналіз фінансових операцій, застосування сучасних технологій та міжнародну співпрацю. На мою думку, лише комплексний підхід до цієї проблеми дозволяє ефективно протидіяти наркотрафіку та зменшувати його вплив на суспільство.

Розділ 3. Правові механізми протидії наркотрафіку та контрабанді наркотичних речовин

3.1. Трансформація наркоторгівлі в умовах сучасних технологій та цифрового середовища

З розвитком сучасних технологій суттєво змінив характер незаконного обігу наркотичних речовин. Якщо раніше наркоторгівля була тісно пов'язана з фізичними каналами транспортування та особистими контактами між продавцем і покупцем, то сьогодні значна її частина перемістилася у цифровий простір. Це призвело до появи нових форм і методів збуту наркотиків, які є більш гнучкими, анонімними та складними для виявлення.

Я вважаю, що ключовим фактором трансформації наркоторгівлі стало поширення інтернету. Завдяки цифровим платформам незаконний ринок отримав можливість функціонувати практично без територіальних обмежень. Сьогодні придбання наркотичних речовин у багатьох випадках відбувається без прямого контакту між продавцем і споживачем, що значно ускладнює роботу правоохоронних органів.

У сучасних умовах, на тлі глобальної інформатизації суспільства та активного впровадження новітніх технологій у всі сфери життя, традиційний спосіб збуту наркотиків «з рук у руки» поступово втрачає свою актуальність. Злочинці, використовуючи можливості сучасних технологій, постійно вдосконалюють свою діяльність і переводять її на новий рівень. В Україні, як і в усьому світі, незаконний обіг наркотичних речовин дедалі частіше здійснюється через мережу Інтернет, мобільні пристрої, месенджери та спеціалізовані додатки, що використовуються для розповсюдження психоактивних речовин і їх аналогів.

Особливе занепокоєння викликає швидке поширення цього явища серед дітей та молоді, які є основними користувачами цифрового середовища. На мою думку, це пояснюється тим, що Інтернет виступає потужним засобом впливу на свідомість підлітків і молоді, які є більш вразливими до зовнішнього

інформаційного впливу та можуть легше піддаватися маніпуляціям і нав'язаним моделям поведінки. Особливу роль у цьому процесі відіграють анонімні мережі, які забезпечують високий рівень конфіденційності користувачів. Я вважаю, саме можливість приховати свою особу є однією з головних причин активного використання цифрового середовища у сфері наркоторгівлі. У таких умовах виявлення організаторів і учасників незаконних схем стає значно складнішим [31, с. 61].

Деякі з основних причин незаконного обігу синтетичних наркотиків в Інтернеті:

1. *Підвищена анонімність:* Завдяки використанню технологій анонімізації, таких як шифрування, VPN, проксі-сервери тощо, злочинці уникають законного виявлення, оскільки зловмисників важко відстежити та ідентифікувати.
2. *Глобальне охоплення:* Інтернет дозволяє злочинцям підвищити свою представленість та охопити ширшу клієнтську базу. Крім цього, полегшується анонімна взаємодія між продавцем та покупцем та усувається необхідність особистого спілкування.
3. *Легкодоступний форум для обміну знаннями та досвідом:* Інтернет містить величезну кількість інформації про наркотики. Небезпечні знання, такі як інструкції з приготування наркотиків, методи придбання незаконних хімічних речовин-прекурсорів, послуги з розповсюдження, послуги з переказу грошей та процедури приховування для запобігання виявлення правоохоронними органами легко доступні [12].

Для залучення потенційних покупців для онлайн продажу наркотиків, збувачі вдаються до сучасних методів реклами: зокрема це смс-розсилка тематичних повідомлень, розсилка рекламних повідомлень електронною поштою, роздача друкованих флаєрів, інтернет форуми та чати, спеціальні сайти оголошень, інтернет-магазини, соціальні мережі тощо. Проте, особливої популярності набуло явище розміщення на різних об'єктах міської

інфраструктури кустарних чи трафаретних надписів із пропозиціями продажу наркотиків. Переважно це різноманітні надписи (графіті) на стінах будинків, під'їздах, гаражах, зупинках громадського транспорту, парканах, транспортних естакадах, підземних переходах тощо, сутність та зміст яких є зрозумілим особам, знайомим із відповідною субкультурою.

Найчастіше можна спостерігати написи «мет», «фен», «амф», «спайси», «бошкі», «солі», «спіди», «бистрий», «скорость», «закладки», «клад», «JWH», «МДМА», адреси інтернет сайтів, номери популярних месенджерів (Viber, WhatsApp, Telegram, Skype) та інші [40].

Основні канали розповсюдження:

Сучасний онлайн-ринок наркотиків функціонує через кілька основних платформ:

- **Месенджери (Telegram, Signal):** Найпоширеніший спосіб України. Використовуються автоматизовані **чат-боти** для прийому замовлень та координації оплати.
- **Даркнет (Darknet):** Спеціальні анонімні мережі (наприклад, Tor), де діють великі торговельні майданчики, схожі на звичайні інтернет-магазини, але з оплатою криптовалютою.
- **Соціальні мережі та клірнет:** Оголошення часто маскуються під продаж побутових товарів або розміщуються у вигляді графіті із посиланнями на стінах будинків.

До процесу збуту наркотиків через мережу Інтернет у більшості випадків залучаються підлітки та молодь, які добре володіють сучасними технологіями й комп'ютерною технікою. Усвідомлюючи ризик викриття, вони використовують різні способи приховування свого місцеперебування та зміни IP-адрес. Зокрема, часто застосовується TOR-браузер — система проксі-серверів, що забезпечує анонімне мережеве з'єднання та дозволяє передавати дані у зашифрованому вигляді через мережу віртуальних тунелів. Крім цього, злочинці активно користуються VPN-підключенням — технологією, яка

створює додаткову зашифровану мережу для передачі інформації в Інтернеті. У тих випадках, коли для зв'язку використовуються номери мобільних операторів, збувачі регулярно змінюють контакти, що значно ускладнює їх ідентифікацію правоохоронними органами.

Особа, яка бажає придбати наркотичні засоби через мережу Інтернет або мобільні месенджери, зв'язується зі збувачем і робить відповідне замовлення. У відповідь покупець отримує повідомлення з номером банківського рахунку або електронного гаманця для проведення онлайн-оплати (WebMoney, Qiwi, PayPal, Q-Cash та інші платіжні системи). Після підтвердження переказу коштів через певний час покупцю надсилається повідомлення з адресою розташування «закладки» та точним місцем її приховування, яке зазвичай додатково підтверджується фотографією.

Отже, трансформація наркоторгівлі під впливом сучасних технологій та цифрового середовища спричинила виникнення нових форм незаконного обігу наркотичних речовин, які стали більш прихованими, мобільними й складними для виявлення та контролю. На мою думку, це створює необхідність не лише удосконалення юридичних механізмів з боку держави, але й активного застосування передових технологій для протидії наркотрафіку.

3.2. Контрабанда в Україні. Національне законодавство щодо протидії наркотрафіку.

Розглядаючи світову проблему з наркотрафіком звичайно слід сказати про ситуацію в нашій країні. Нажаль Україна має не дуже гарну статистику щодо цього. На мою думку, проблема наркотрафіку та контрабанди наркотичних речовин для України має не лише кримінально-правовий, а й безпековий характер. Географічне положення України, наявність розгалужених транзитних шляхів, морських портів, сухопутних кордонів та активних міжнародних перевезень створюють умови, за яких держава може використовуватися як маршрут переміщення наркотичних речовин. Саме тому питання протидії наркотрафіку займає важливе місце в системі національного законодавства.

Контрабанда як правопорушення та явище у своєму сучасному розумінні почала формуватися на території України у XVII – на початку XVIII століття, в період розквіту товарно-грошових відносин. На той час держави вводили заборони на безмитне ввезення та вивезення товарів, що послугувало основою для виникнення цього явища. У Соборному Уложенні 1649 року контрабандою називали приховане перевезення товарів через державний кордон. Затверджений у 1667 році Новоторговий статут розширив поняття, включивши до нього перевезення товарів, заборонених для експорту чи імпорту.

У Митному статуті 1755 року окреслювалися також найпоширеніші способи переміщення контрабандних товарів — обхід митного контролю або їх транспортування через митницю за сприяння службовців. З поширенням міжнародної торгівлі та появою нових видів заборонених речовин набула поширення контрабанда наркотиків. Ця тенденція вимагала посилення митного контролю і створення більш ефективного законодавства для боротьби з наркотрафіком. Протягом подальших років нормативно-правова база поступово вдосконалювалася, враховуючи зміни в суспільстві та міжнародних

відносинах. Це простежується, наприклад, у «Уложенні про покарання кримінальні та виправні» 1871 року, Кримінальному уложенні 1902 року та Положенні про контрабанду 1906 року. У сучасному законодавстві України значний акцент робиться на боротьбі з наркотрафіком, адже незаконне переміщення наркотичних засобів і психотропних речовин становить критичну загрозу для національної безпеки та соціального благополуччя [23].

Географічне положення України, яка розташована на перетині кількох важливих міжнародних транзитних маршрутів, значною мірою впливає на поширення незаконного обігу наркотичних засобів. Це сприяє використанню території держави як транзитного коридору для переміщення наркотичних речовин на регіональному, національному та міжнародному рівнях. У зв'язку з цим наркотрафік і пов'язана з ним транснаціональна злочинність становлять серйозну загрозу для безпеки держави.

При цьому частина наркотичних засобів, що переміщуються транзитом, залишається на території України, що, як я вважаю, є одним із чинників поширення наркоманії всередині країни та зростання злочинності, пов'язаної з незаконним обігом наркотиків. Про масштаби цієї проблеми свідчить статистика: якщо на початку 1990-х років на обліку перебувало близько 31 тисячі споживачів наркотиків, то через два десятиліття цей показник зріс до 152 тисяч. Аналогічна тенденція простежується і щодо злочинів у цій сфері — від 11,3 тисяч виявлених правопорушень у 1991 році до 58,7 тисяч у 2011 році.

На мою думку, такі показники підтверджують актуальність державної політики, спрямованої на ефективну протидію наркотрафіку та наркозлочинності. Особливу небезпеку сьогодні становлять незаконні операції, пов'язані з опієм, героїном, кокаїном, а також синтетичними наркотичними засобами, які переміщуються через територію України.

У зв'язку з цим одним із важливих завдань держави є виявлення та затримання осіб, причетних до контрабандного переміщення наркотичних

речовин, а також перекриття каналів їх незаконного транзиту. Я вважаю, що саме ефективний контроль за такими процесами є важливим елементом забезпечення національної безпеки.

На сьогодні поширення наркотичних речовин досягло такого рівня, що становить серйозну загрозу для здоров'я населення, соціальної стабільності та безпеки держави. Дана проблема в Україні супроводжується помітним зростанням обсягів наркотиків іноземного походження, зокрема героїну, кокаїну, амфетаміну та інших речовин, які потрапляють на територію країни переважно нелегальним шляхом і стають частиною загального наркоринку [37, с. 1].

Основними світовими шляхами контрабандного переміщення героїну через Україну визначено:

1. «Балканський шлях». Маршрут існує з 1980-х років, але певні його відгалуження, зокрема й ті, що проходять через територію нашої країни, сформувалися лише у 1990-ті роки. Ключовою ланкою на «балканському шляху» є Туреччина. У Туреччині маршрут розподіляється на 3 гілки: південна – через Грецію, Албанію до Італії; центральна – через Болгарію, Македонію, Сербію, Чорногорію, Боснію та Герцеговину, Хорватію, Словенію до Західної Європи; північна – через Болгарію, Румунію (Україну), Угорщину, Чехію, Польщу до Німеччини. Велика частина наркотиків в подальшому доставляється до Нідерландів або до Великої Британії. Відомо, що тільки 37% героїну, який слідує по даному маршруту, потрапляє до Європи. Значна частина наркотиків залишається у транзитних державах по маршруту слідування (в більшості в Африканських країнах та на Кавказі) [49].

2. «Шовковий шлях». Існує з 1900-х років. Маршрут пролягає з Афганістану до Європи через країни Центральної Азії. **Маршрут має 4 гілки:**

Перша – Афганістан, Китай, Казахстан, РФ, Балтійські держави, до Західної Європи;

Друга – Афганістан, Китай, Таджикистан, Киргизстан, Казахстан, РФ, Україна, Польща, до Західної Європи;

Третя – Афганістан, Китай, Таджикистан, Киргизстан, Казахстан, Азербайджан, Грузія, південь Росії, Україна, Польща, до країн Західної Європи; четверта – Афганістан, Китай, Таджикистан, Киргизстан, Казахстан, Азербайджан, Грузія, морським шляхом до портів України, Польща, до країн Західної Європи [49].

Так у 2015 р проведено 774 контрольовані поставки і викрито 913 каналів контрабандного переміщення наркотиків на території держави: Донецька та Луганська області (47), Одеська, Харківська (по 31), Львівська (22), місто Київ (18), Сумська (17), Закарпатська, Івано-Франківська (по 16), Волинська (14), Рівненська (19), Вінницька (11), Житомирська (17), Чернігівська, Чернівецька (по 7), Київська (8), Дніпропетровська, Кіровоградська, Миколаївська (по 4), Хмельницька (3), Запорізька, Полтавська, Тернопільська, Херсонська (по 2) та ін. Під час виявлення каналів переміщення наркозасобів вилучено: героїну – 4 кг 346,68 г; кокаїну – 470,13 г; метамфетаміну – 2 кг 651,50 г; амфетаміну – 5 кг 529 г; екстазі – 2 тис 764 пігулок; метадону – 110 г; ЛСД – 164 марки; марихуани – 34 кг 900 г; макової соломи – 12 кг 276 г; гашишу – 333,76 г; топію – 5,7 л; лікарських та сильнодіючих засобів – 5,09 кг. [29, с.517].

Наприклад протягом 2024 року митники виявили 1140 фактів незаконного переміщення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів через державний кордон. Даний показник практично в 1,4 рази перевищує показники 2023 року, коли було задокументовано 829 фактів подібного характеру.

У переважній більшості виявлених випадків заборонені речовини намагалися ввезти в Україну – 899 випадків, тоді як на вивезення припало 241 затримання. Серед найпоширеніших способів транспортування – автомобільний транспорт (599 випадків) та поштові відправлення (495 випадків). Найбільша концентрація спроб переправлення наркотиків спостерігалась на кордоні з Польщею та Молдовою. Саме там працівники митниць зафіксували найбільше випадків переміщення – 278 і 203 відповідно.

За даними фактами митницями складено 487 протоколів про порушення митних правил. До правоохоронних органів України направлено 809 повідомлень про протиправні діяння, що містять ознаки кримінальних злочинів, пов'язаних із контрабандою наркотиків, їх перевезенням чи пересиланням, що майже в 1,6 разів більше, ніж за 2023 рік.

Зокрема, митники виявили:

- наркотичних засобів – 74,95 кг та 4,48 л, з них канабісу - 73,68 кг, у вигляді екстракту - 1,31 л; інших наркотичних засобів у вигляді таблеток – 27 701 шт., капсул – 1 101 шт., ампул – 282 шт., 140 пакетиків/саше, 16 флаконів, 88 електронних сигарет та 10 картриджів із вмістом наркотичних речовин;
- психотропних речовин – 1084,81 кг, 15 927 таблеток, 1 450 капсул, 34 ампули, 5,13 л, 320 цукерок та 57 електронних сигарет із вмістом психотропних речовин;
- прекурсорів – 11 104,99 кг, рідин та сумішей із вмістом прекурсорів – 441,18 л, таблеток – 30 583 шт., капсул/ампул – 182 шт., саше – 238 шт.

Правоохоронними органами України у взаємодії з Державною митною службою України проведено 19 контрольованих поставок наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів [33].

Національне законодавство щодо протидії наркотрафіку

Правове регулювання боротьби з незаконним обігом наркотичних речовин в Україні базується на поєднанні норм кримінального, митного, адміністративного та міжнародного права. Такий комплексний підхід пояснюється тим, що наркотрафік є багатогранним явищем, яке охоплює не лише незаконне переміщення через кордон, а й виробництво, зберігання, перевезення, збут та організовану злочинну діяльність.

Основу національного правового регулювання становить Конституція України, яка закріплює загальні принципи забезпечення безпеки держави, охорони життя і здоров'я людини та обов'язок держави протидіяти злочинності. Хоча Конституція прямо не регулює питання наркотрафіку, вона створює базові правові засади для подальшого галузевого законодавства.

Закон України „Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів” з урахуванням міжнародних зобов'язань України регулює суспільні відносини в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, визначає повноваження органів виконавчої влади, права та обов'язки юридичних осіб і громадян, які беруть участь у такому обігу на території України.

Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 10, ст.61)

Зміст і положення закону:

Важливе місце у системі протидії наркотрафіку в Україні займає Закон України **«Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів»**, який набув чинності 30 березня 1995 року. На мою думку, цей нормативно-правовий акт є одним із базових документів, що визначає державну політику у сфері контролю за обігом наркотичних засобів та створює правові механізми протидії їх незаконному поширенню.

Закон, з урахуванням міжнародних зобов'язань України, регулює суспільні відносини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, визначає повноваження органів виконавчої влади, а також права й обов'язки суб'єктів, діяльність яких пов'язана з таким обігом.

Особливе значення має класифікація контрольованих речовин, які відповідно до ступеня небезпечності та режиму контролю включаються до чотирьох таблиць Переліку:

1. Групи контрольованих речовин:

- **Таблиця I** — особливо небезпечні речовини, обіг яких заборонений або суттєво обмежений;
- **Таблиця II–III** — наркотичні засоби та психотропні речовини з обмеженим обігом;
- **Таблиця IV** — прекурсори, щодо яких встановлюється окремий контроль.

Обіг окремих речовин допускається виключно для медичних, наукових, експертних або навчальних цілей. При цьому препарати, що містять наркотичні або психотропні компоненти, підпадають під ті самі заходи контролю, що і самі речовини.

Важливою складовою закону є система ліцензування. Діяльність, пов'язана з виробництвом, зберіганням, перевезенням, імпортом, експортом або реалізацією наркотичних засобів і прекурсорів, може здійснюватися лише за наявності відповідного дозволу. Для отримання ліцензії необхідні належна матеріально-технічна база, кваліфікований персонал та умови для обліку й схоронності таких речовин.

Окремо законом регламентовано міжнародне переміщення наркотичних засобів.

2. Контроль за переміщенням через кордон передбачає:

- здійснення імпорту, експорту та транзиту лише за спеціальним сертифікатом;
- переміщення таких речовин тільки через визначені митниці;
- обов'язковий супровід вантажу дозвільною документацією.

На мою думку, саме ці положення мають особливе значення для протидії міжнародному наркотрафіку, оскільки забезпечують правові механізми контролю над транскордонним рухом контрольованих речовин. Крім цього, закон врегульовує внутрішнє перевезення наркотичних засобів територією України, яке допускається лише за умови збереження схоронності вантажу та ведення документів суворої звітності.

Суттєвою нормою є також пряма заборона обігу аналогів наркотичних засобів і психотропних речовин. Водночас розробка нових речовин допускається виключно для медичних чи наукових цілей та у визначеному законом порядку.

Окремий блок норм стосується прекурсорів, обіг яких також підлягає ліцензуванню та кількісному контролю. Підприємствам забороняється

накопичувати такі речовини понад виробничі потреби, що, на мою думку, є важливим превентивним механізмом.

3. Засоби державного контролю також включають:

- обов'язковий облік операцій із контрольованими речовинами;
- подання регулярної звітності про виробництво, ввезення та використання;
- ведення спеціальних журналів реєстрації операцій.

Такі журнали зберігаються протягом десяти років, що створює правову основу для моніторингу та перевірки законності обігу наркотичних засобів [43].

Таким чином, національне законодавство України у сфері протидії наркотрафіку та контрабанді наркотичних речовин є комплексною системою норм, яка охоплює кримінально-правові, митні та організаційні механізми. Попри наявні проблеми, ця система створює правову основу для боротьби з незаконним обігом наркотичних речовин. На мою думку, подальше вдосконалення законодавства має відбуватися з урахуванням сучасних викликів та трансформації самого явища наркотрафіку.

3.3. Сучасні проблеми та перспективи вдосконалення боротьби з контрабандою наркотиків і наркозалежністю

Наркозалежність як світова смертельна епідемія

Розглядаючи тему наркотрафіку не можна не звернути увагу на те які наслідки для людства стоять за цим страшним бізнесом. На мою думку, проблему наркозалежності сьогодні вже не можна розглядати виключно як медичне чи соціальне явище. Її масштаби дозволяють говорити про глобальну кризу. Поширення наркотичних речовин, збільшення кількості залежних осіб, високий рівень смертності та транснаціональний характер наркобізнесу свідчать про те, що це питання давно вийшло за межі окремих держав і стало міжнародною проблемою.

Наркозалежність - психічний розлад, зумовлений залежністю від наркотичного засобу або психотропної речовини внаслідок зловживання цим засобом або цією речовиною.

Я вважаю, що небезпека наркозалежності полягає не лише у руйнівному впливі на здоров'я людини, а й у масштабних соціальних наслідках. Вона спричиняє деградацію особистості, руйнування сімейних зв'язків, зростання злочинності, поширення інфекційних захворювань та підвищення смертності. У цьому контексті наркотична залежність часто розглядається не тільки як хвороба, а і як фактор, що підриває соціальну стабільність та безпеку суспільства.

26 червня багато країн світу відзначають Міжнародний день боротьби із зловживанням наркотичними засобами та їх незаконним обігом.

У світі нараховується біля 250 млн. хворих на наркоманію, від якої щодня помирають понад 300 осіб. В Україні оціночна кількість людей, які вживають наркотики ін'єкційно становить 317 000 осіб (на підконтрольній території України), з них споживачів лише опіоїдів – 200 661 особа (63,3% від

загальної кількості), 38 674 особи – споживачі стимуляторів (12,2% від загальної кількості), 77 665 осіб практикували змішане вживання наркотичних речовин (24,5%). Щороку на наркооблік береться від 10 до 13 тисяч осіб [50, с. 163–164].

Наркозалежність захопила чорний ринок ще в 20-х роках минулого віку. У 80-ті роки, нова забава разом із усіма західними цінностями прийшла в ряди і нашої молоді, розповсюджуючись підвалами і темними вулицями міст, набула такого масштабу, що правоохоронці не змогли стримати потік завезення наркотиків, і смерть із величезним напором вилилася, перш за все, на підлітків і молодь. Адже основна частина наркоманів – підлітки і молоді люди, які набагато слабкіші психологічно аніж дорослі.

Наркоманія – це виклик всьому людству і кожній сім’ї окремо. І від того, як ми на нього відповімо, залежить наше майбутнє. Уперше більшість людей вживає наркотики добровільно, із різних причин, але повторне вживання може призвести до змін у мозку, у результаті чого людина може бути не здатною опиратися інтенсивному потягу до наркотичних речовин.

Передбачити, чи стане людина залежною від наркотиків, неможливо. На формування залежності впливає багато чинників, і що більше факторів ризику має людина, то більша ймовірність того, що прийом наркотиків може призвести до залежності [46].

Нерідко наркозалежність супроводжується поширенням супутніх загроз. Зловживання наркотичними засобами та психотропними речовинами зумовлює хронічну інтоксикацію організму людини, викликає психічні розлади. Зростає ризик захворіти такими хворобами як СНІД, вірусні гепатити, збільшення кількості передозувань, психічних розладів і смертельних випадків також призводить до народження дітей з ураженим генофондом, слабким здоров’ям, не здатних протистояти різним хворобам. Усе це негативно відображається на здоров’ї не тільки окремо взятої людини, а й на

здоров'ї суспільства, генофонді людства в цілому. Саме тому в багатьох дослідженнях наркотична залежність характеризується як «повільна смертельна епідемія». Я думаю, це визначення досить точно відображає масштаби проблеми.

Серед факторів, які сприяють поширенню наркозалежності, можна умовно виділити кілька основних:

1. Соціально-економічні фактори:

- безробіття та соціальна нестабільність;
- низький рівень життя;
- маргіналізація окремих груп населення.

2. Криміногенні фактори:

- діяльність наркоторговельних мереж;
- розвиток наркотрафіку;
- доступність наркотичних речовин.

3. Психологічні та культурні фактори:

- стресові умови життя;
- вплив оточення;
- романтизація наркотиків у масовій культурі.

Трохи статистики

Поширення наркоманії тісно пов'язане з незаконним обігом наркотичних речовин, які поступово виходять за межі суто кримінального середовища та проникають у сферу розваг, дозвілля і навіть освітні заклади. На мою думку, особливу небезпеку становить те, що наркотики дедалі більше інтегруються у молодіжну культуру, подібно до того, як раніше поширилися тютюн і алкоголь. Водночас офіційні статистичні дані

Національної поліції України не відображають повною мірою реального масштабу проблеми, тому важливе значення мають результати незалежних соціологічних досліджень.

Зокрема, показовими є результати дослідження «Моніторинг поведінки споживачів ін'єкційних наркотиків», проведеного Державним інститутом сім'ї та молоді та Українським інститутом соціальних досліджень у межах міжнародного проєкту ESPAD. Основною метою цього проєкту є отримання порівнянних даних щодо вживання психоактивних речовин серед підлітків і молоді в різних європейських країнах, а також відстеження відповідних тенденцій у довгостроковій перспективі. Дослідження здійснюється у формі регулярних опитувань (1995, 1999, 2003, 2007, 2011 та 2015 роки), що дозволяє аналізувати зміни у поведінці молоді.

Під час дослідження 2015 року було опитано понад 7 тисяч респондентів віком 15–17 років із різних типів навчальних закладів. За його результатами встановлено, що більшість підлітків (88,6%) не вживали наркотичних речовин, проте 11,3% мали хоча б одноразовий досвід їх використання. При цьому серед хлопців цей показник становив 15,4%, а серед дівчат — 7,9%. Найбільш поширеним наркотиком залишається марихуана або гашиш, про що повідомив приблизно кожен десятий опитаний. Важливо, що рівень вживання зростає з віком: серед 17-річних він удвічі вищий, ніж серед 15-річних.

Дослідження також показало, що доступність марихуани поступово зростає: якщо у 1995 році лише 4,7% підлітків вважали її легко доступною, то у 2015 році цей показник зріс до 12,1%. Значна частина респондентів вперше пробує наркотики у віці 15–16 років, що, на мою думку, свідчить про вразливість саме цієї вікової групи. Крім того, встановлено, що близько 1,9% підлітків вживали наркотики 3–5 разів, а приблизно 1,6% — значно частіше.

Рівень вживання інших наркотичних речовин, окрім марихуани, є нижчим (3,6%), однак також демонструє певні гендерні відмінності. Окрему увагу привертає явище комбінованого вживання психоактивних речовин, яке характерне для 4% опитаних, причому серед хлопців воно зустрічається значно частіше. Найпоширенішою формою є поєднання куріння та вживання алкоголю.

Цікавою є також залежність рівня вживання наркотиків від типу навчального закладу: найвищі показники зафіксовано серед учнів професійно-технічних закладів (8,9%), дещо нижчі — серед студентів закладів вищої освіти (5,9%), і найнижчі — серед школярів (2,7%). Загалом, як показують результати дослідження, попри певне зниження рівня вживання наркотиків після 2003 року, проблема залишається актуальною та потребує подальшої уваги з боку держави і суспільства [38. с 17-19].

Способи протидії з наркозалежністю

Ефективною протидією наркозалежності повинна мати комплексний характер і поєднувати медичні, соціальні, правові та профілактичні заходи. Це пов'язано з тим, що сама проблема залежності є багатогранною і не може бути вирішена лише шляхом кримінального переслідування чи заборон. Я вважаю, що головний акцент має робитися не тільки на боротьбі з наслідками, а й на усуненні причин поширення наркотиків.

Виокремлено чотири хронологічні періоди, які характеризують динаміку поглядів суспільства на проблему наркозалежності:

- Перший період еволюції ставлення до осіб з наркотичною залежністю (VII тис. до н.е. — до початку XI ст. н.е.) характеризується ігноруванням руйнівного впливу наркотику на особистість і домінуванням його терапевтичного й підсилювального ефекту при дії на душу й тіло людини.

- Другий період (XI ст. – кінець XIX ст.) характеризується усвідомленням згубного впливу наркотиків на особистість і введенням заборон на використання наркотичних засобів, що сприяло розумінню наркотизму як соціальної хвороби окремих прошарків населення, зокрема молоді.
- Сутність третього періоду (кінець XIX – кінець XX ст.) полягає у визнанні необхідності розв'язання проблеми наркозалежності на державному рівні з метою заборони поширення наркотичних та психоактивних речовин і зменшення кількості наркозалежних осіб.
- Четвертий період (кінець XX – початок XXI ст.) полягає в розумінні необхідності надання комплексної допомоги в лікуванні, реабілітації й ресоціалізації наркозалежних осіб на державному, регіональному, інституціональному, громадському, особистісно зорієнтованому рівнях [38. с 16].

Одним із ключових напрямів протидії є профілактика. Вона передбачає проведення інформаційно-просвітницької роботи серед населення, особливо молоді. На мою думку, важливо не просто інформувати про шкоду наркотиків, а формувати у людей стійке негативне ставлення до їх вживання. Значну роль тут відіграють освітні заклади, соціальні служби та засоби масової інформації. Я думаю, що ефективна профілактика повинна бути системною і починатися ще з раннього віку.

Однією з таких служб є (**UNODC — United Nations Office on Drugs and Crime**), яку було утворено в 1997 р. в результаті об'єднання Центру з міжнародного запобігання злочинності і Програми ООН з міжнародного контролю за наркотиками, як основний орган ООН для реалізації співробітництва в сфері боротьби зі злочинністю, нелегальним виробництвом і споживанням наркотиків, терористичною загрозою, корупцією, торгівлею людьми.

Відділ профілактики, лікування та реабілітації Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC) співпрацює з державами-членами для вирішення світової проблеми наркотиків за допомогою збалансованого підходу, який є ефективним для покращення здоров'я та безпеки окремих осіб та громад відповідно до етичних стандартів.

- Профілактика вживання наркотиків та інших ризикованих форм поведінки.
- Лікування, охорона здоров'я, соціальний захист та реабілітаційні послуги для людей, які вживають наркотики, та людей з розладами, пов'язаними з вживанням наркотиків; та доступ до контрольованих препаратів для медичних цілей, зокрема для знеболення, з одночасним запобіганням їхньому нецільовому використанню та їх немедичному використанню [12].

В Україні такою організацією є: **Департамент боротьби з наркозлочинністю**. Вона займається :

- Бере участь у розробленні та внесенні пропозицій щодо забезпечення реалізації державної політики у сфері протидії наркозлочинності.
- Вносить пропозиції щодо вдосконалення законодавства у сфері протидії наркозлочинності.
- Здійснює аналіз галузевих проблем щодо формування та реалізації державної політики у сфері протидії наркозлочинності, за його результатами розробляє пропозиції стосовно спрямування та координації діяльності Національної поліції України в цій сфері.
- Проводить активну роботу зі школярами та молоддю, використовуючи фото- та відеоматеріали для висвітлення ризиків вживання наркотиків та складності подолання залежності.
- Бере участь у проведенні наукових, аналітичних, кримінологічних, соціологічних досліджень стану протидії наркозлочинності.
- Здійснює систематичний аналіз діяльності Національної поліції України у сфері протидії наркозлочинності.

- Ініціює проведення структурними підрозділами апарату МВС, закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання та науково-дослідними установами, що належать до сфери управління МВС, аналітичних та наукових досліджень із актуальних проблем протидії наркозлочинності.
- Здійснює комплексний аналіз тенденцій та динаміки у сфері протидії наркозлочинності, вивчення суспільно-політичних, соціально-економічних, демографічних та інших факторів, що мають на неї суттєвий вплив, а також причини та умови їх виникнення [41].

Другим важливим напрямом є медична допомога та реабілітація осіб, які вже мають залежність. Лікування наркозалежності є складним і тривалим процесом, що включає як медикаментозну терапію, так і психологічну підтримку. На мою думку, особливо важливим є етап реабілітації, адже без нього високий ризик повторного вживання наркотичних речовин. Я вважаю, що держава повинна забезпечувати доступність таких послуг і підтримувати розвиток реабілітаційних центрів.

Основні типи таких центрів та підходи до лікування:

1. За типом закладу

- **Закриті реабілітаційні центри :** Пацієнти перебувають у стаціонарі 24/7, що гарантує відсутність доступу до наркотиків та повну анонімність. Це часто заміські комплекси з комфортними умовами.
- **Наркологічні клініки (медичні) :** Спеціалізуються на медичній допомозі: зняття ломки, детоксикація, медикаментозна терапія, кодування.
- **Амбулаторні центри :** Пацієнт відвідує фахівців (психологів, наркологів) за графіком, проживаючи вдома. Підходить для пацієнтів на ранніх стадіях або після курсу реабілітації.

2. За методами реабілітації (програми)

- **Медикаментозні центри :** Використовують сучасні препарати для зняття абстинентного синдрому та фізичної залежності.

- **Психотерапевтичні центри** : Основа лікування – робота з психологами, аддиктологами (фахівцями із залежностей).
- **Програма "12 кроків"** : Найпоширеніша у світі модель, що передбачає поетапне усвідомлення проблеми та духовний/психологічний зростання.
- **Центри з індивідуальним підходом** : Програми, адаптовані під конкретного пацієнта, що включають психокорекцію, творчість та роботу над поведінкою.

І останнім не менш важливим є соціальний напрям протидії. Йдеться про створення умов, які зменшують ризик залучення людей до вживання наркотиків. Це, зокрема, підвищення рівня життя, забезпечення зайнятості, підтримка соціально вразливих груп населення. Я думаю, що саме соціальна нестабільність часто стає одним із факторів, які сприяють поширенню наркозалежності.

Також важливо розуміти, що боротьба з наркозалежністю є довготривалим процесом, який потребує постійного вдосконалення підходів. З розвитком нових видів наркотичних речовин, зокрема синтетичних, виникають нові виклики, які потребують адаптації державної політики. Я вважаю, що гнучкість і здатність швидко реагувати на зміни є важливою умовою ефективної протидії. протидія наркозалежності повинна здійснюватися на різних рівнях і включати як профілактику, так і лікування, соціальну підтримку та правоохоронну діяльність. На мою думку, лише комплексний підхід дозволяє не лише зменшити кількість осіб, які вживають наркотики, а й впливати на самі причини виникнення цієї проблеми.

Отже, наркозалежність без перебільшення можна назвати найнебезпечнішим явищем нашого століття. В її підступні мережі з кожним днем потрапляє все більше людей, які намагаються втекти від проблем і стресів. Але ціна такої втечі виявляється занадто високою, і результати експерименту над собою здебільшого виявляються незворотними.

ВИСНОВОК

У процесі написання дипломної роботи я дослідила історичні передумови виникнення та розвитку наркотрафіку, а також особливості контрабанди наркотичних речовин у різні історичні періоди. Мною було встановлено, що наркотичні речовини використовувалися людством ще з давніх часів як лікарські, ритуальні та психоактивні засоби. Проте з розвитком міжнародної торгівлі, встановленням державних кордонів і формуванням митної системи незаконний обіг наркотиків поступово перетворився на одну з найнебезпечніших форм міжнародної злочинності.

У роботі я проаналізувала процес становлення міжнародного контролю за обігом наркотичних речовин, зокрема діяльність міжнародних організацій та прийняття ключових міжнародних конвенцій у сфері боротьби з наркотрафіком. Було з'ясовано, що міжнародне співробітництво стало необхідною умовою ефективної протидії незаконному обігу наркотиків, оскільки ця проблема давно вийшла за межі окремих держав і набула глобального характеру.

Окрему увагу я приділила митній справі як одному з основних інструментів боротьби з контрабандою наркотичних речовин. У результаті дослідження було встановлено, що розвиток контрабанди безпосередньо пов'язаний із розвитком митної системи, а ефективний митний контроль є важливим елементом забезпечення національної безпеки держави. Також було проаналізовано основні способи транспортування, приховування та збуту наркотичних речовин, які постійно вдосконалюються під впливом сучасних технологій.

У ході дослідження я дійшла висновку, що сьогодні наркотрафік тісно пов'язаний із діяльністю міжнародних організованих злочинних угруповань, які активно використовують цифрові технології, мережу Інтернет, анонімні платформи та криптовалюти для здійснення незаконної діяльності. Особливо

небезпечним є поширення нових психоактивних речовин (НПР), які швидко з'являються на ринку та становлять серйозну загрозу для здоров'я населення, насамперед молоді.

Також я дослідила проблему наркозалежності та встановила, що поширення наркотиків негативно впливає не лише на здоров'я людини, а й на соціальну, економічну та криміногенну ситуацію в державі. Важливу роль у поширенні наркотичних речовин відіграють війни, політична нестабільність і соціальні кризи, які створюють сприятливі умови для розвитку незаконного обігу наркотиків.

На мою думку, ефективна боротьба з наркотрафіком можлива лише за умови поєднання міжнародного співробітництва, вдосконалення національного законодавства, посилення митного контролю, розвитку сучасних методів розслідування та проведення профілактичної роботи серед населення. Саме комплексний підхід дозволить зменшити масштаби незаконного обігу наркотичних речовин і мінімізувати його негативний вплив на суспільство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адміністративно-правова протидія Національною поліцією незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів : монограф. / Стрільців О. М., Бараш Є. Ю., Шевчук Г. В., Тараніч Є. О. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. 133 с.
2. Антонов К. В. Протидія контрабанді: митно-правові, інформаційні та оперативно-розшукові аспекти. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. Спеціальний випуск. Луганськ : ЛДУВС, 2011. № 2. Ч. 1. С. 42–52.
3. Багрій-Шахматов Л. В. Історія митної справи в Україні. Л. В. Багрій-Шахматов, В. М. Бойка, Г. В. Попов. Видавець Вадим Карпенко, 2002. 52 с.
4. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність. Частина I : Підручник. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 336 с.
5. Брисковська О. М., Грига М. А. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ, 2020.
6. Василевич В. Конвенційний механізм протидії транснаціональному незаконному обігу наркотиків В. Василевич, Є. Расюк. Підприємництво. Господарство та право. 2004. № 11. С. 148–152.
7. Гула Р. В., Передерій І. Г. Всесвітня історія. Полтавська політехніка ім. Юрія Кондратюка, м. Полтава, 2024 р.
8. Експрес-аналіз щодо стану злочинності, пов'язаної з контрабандою наркотиків в Україні, за 2015-2016 р. Київ : СБУ, 2016. 128 с.
9. Збірник матеріалів ООН боротьби з незаконним обігом наркотиків. О. П. Удод, Т. О. Галущенко, О. О. Чистякова. РВВ МВС України, 1998. 516 с.
10. Іваницький О. М. Історико-ретроспективний аналіз предмета складу злочину "контрабанда".

11. Історія митної діяльності: Україна в європейському контексті / За ред. В.В. Ченцова; авт. кол.: К.М. Колесников, О.В. Морозов, Д.В. Архірейський, О.О. Дячок, С.В. Шуляк. Одеса: Пласке, 2010. 541 ст.
12. Коваль І. Ф., Мартінюк О. В. Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності (ст. 147, 150) за кримінальним кодексом 1960 р.: історико-правовий аналіз.
13. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року : ухвалена резолюцією 55/25 ГА ООН від 15 лист. 2000 р. Збірник міжнародних договорів України про правову допомогу у кримінальних справах. Багатосторонні договори. К. : Алерта, 2006. ст. 554–606.
14. Курченко В. М. Протидія незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин: кримінально-правовий та кримінально-процесуальні аспекти. Юридичний центр Пресс, 2003. 427 с.
15. Литвак О. Протидія організований злочинності. О. Литвак. Право України. 2004. № 4. ст. 103–107.
16. Лук'яненко О. В. Економічний зміст контрабанди: теоретичний аспект. Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. пр. Економіка. Чернівці : Рута. 2008. Вип. 368-369. 275 с.
17. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. відп. ред.: В. В. Коваленко, Є. М. Моїсєєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученка. Т. VI. Оперативно-розшукова діяльність поліції (міліції). Київ : Атіка, 2009. 1128 с.
18. Митна енциклопедія : У двох томах. Т. 2 / Редкол.: І. Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2013. 536 с. (Митна справа в Україні. Т. 23).
19. Музика А. А. Відповідальність за злочини у сфері обороту наркотичних засобів. К. : Логос, 1998. 324 с.
20. Незаконний обіг наркотиків в Україні: стан та тенденції (аналітичний огляд: 2010-2014 рр.). Київ : РНБО, 2015. 40 с.

21. Незаконний обіг наркотичних засобів в Україні: стан та тенденції (аналітичний огляд: 2010–2015 рр.). К. : БНОН МВС України, 2014. 40 с.
22. Ніколаєнко Т., Шаталюк Б. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України, 2019. Випуск 4.
23. Омельчук О. Кримінологічна характеристика контрабанді. Митна справа. №4. 2001. ст. 50–55.
24. Основи боротьби з організованою злочинністю. Монографія. Під ред. В. С. Овчинського, В. Є. Ємінова, М. П. Яблукова. Москва : "ИНФРА.М", 1996. 400 с.
25. Павлов А. Деякі аспекти зростання контрабанди і заходи митних органів у боротьбі з нею. А. Павлов. Право України. 2000. № 7. ст. 60–64.
26. Пиріг І. В., Чернецька О. О. Теорія і практика розслідування незаконного перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом : монографія. Дніпро : ДДУВС, 2017. 156 с.
27. Профілактика злочинів : Підручник. О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Ф. Гіда та ін.; За заг. ред. О. М. Джужа. К. : Атіка, 2011. 720 с.
28. Рівчаченко О. А. Використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним використанням обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2015 р.
29. Рудницький І. Криміналістична характеристика способів контрабанді наркотичних засобів. 2017.
30. Скуліш Є. Д. Організована злочинність як загроза національній безпеці. Науковий вісник. 2003. № 2, ч. 2. ст. 125-132.
31. Словник іноземних слів. 12-те вид., Стереотип. 1985. 606 с.
32. Сорока С. О. Контрабанда наркотичних засобів, проблеми протидії : монографія. Львів, 2012. 227 с.
33. Сучков Ю. І. Контрабанда та відповідальність. Ю. І. Сучков. К. : Кн. вид-во, 1975. 40 с.

- 34.Тимошенко В. Кримінологічна характеристика наркобізнесу – її сутність та призначення. Право України. 2006. № 7. ст. 89–93.
- 35.Тлумачний словник української мови : понад 12500 статей за ред. В. С. Калачник. 2-ге вид. Прапор, 2004. 992 с.
- 36.Толкаченко О. О. Тактика виявлення злочинних груп : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. Юрид. наук. Одеса : ОДУВС, 2011. 20 с.
- 37.Транснаціональний наркобізнес: Нова глобальна загроза. В. І. Булавін, О. М. Глінкін, О. О. Лавут та ін. Москва : «Рос. політ. енциклопедія», 2002. 880 с.
- 38.Чернецька Ю. І. Теорія та практика соціально-педагогічної роботи з ресоціалізації наркозалежних в умовах реабілітаційних центрів : Дисертація. Старобільськ, 2016. 522 с.
- 39.Шепітько В. Ю. Тактика розслідування злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами та органами : монографія. Харків : Юридична національна академія України ім. Я. Мудрого, 2000. 88 с.
- 40.Штанько Д. О. До питання легалізації вживання наркотиків на території України. Право і Безпека. 2002. № 4. ст. 163–165.

Інтернет ресурси:

- 41.МВС України: <https://mvs.gov.ua/activity/protidiya-narkozlocinnosti>
- 42.Офіційний сайт Інтерполу: <https://www.interpol.int/>
- 43.Офіційний сайт законодавства України: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>
- 44.Офіційний сайт Управління ООН з наркотиків та злочинності: <https://www.unodc.org/>
- 45.Сайт державної митної служби України: <https://customs.gov.ua/en/news/novini-20/post/protidii-kontrabandi-narkotikiv-pokrashchilas-na-40-mitniki-viiavili-1140-sprob-1987>
- 46.Світловодська міська рада: <https://svitlorada.gov.ua/narkomaniya-globalna-problema-suchasnosti/>
- 47.Словник: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/smuggling>
- 48.Словник української мови: <https://slovnyk.ua>

49. Центр з дослідження корупції та організованої злочинності (OCCRP):

<https://www.occrp.org>

50. Черкаська ОТГ: [https://cherk.otg.dp.gov.ua/novini-ta-](https://cherk.otg.dp.gov.ua/novini-ta-podiyi/novini/vikoristannya-internetu-yak-instrumenta-nezakonnogo-prodazhu-narkotichnih-zasobiv-i-silnodiychih-rechovin)

[podiyi/novini/vikoristannya-internetu-yak-instrumenta-nezakonnogo-prodazhu-narkotichnih-zasobiv-i-silnodiychih-rechovin](https://cherk.otg.dp.gov.ua/novini-ta-podiyi/novini/vikoristannya-internetu-yak-instrumenta-nezakonnogo-prodazhu-narkotichnih-zasobiv-i-silnodiychih-rechovin)